

SVEINUNG ARNESEN, BJARTE FOLKESTAD OG STEINAR GJERDE

Frivillig deltakelse i Norden – et komparativt perspektiv

Sveinung Arnesen, Bjarte Folkestad
og Steinar Gjerde

Frivillig deltakelse i Norden
– et komparativt perspektiv

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Bergen 2013

© Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2013
Rapport 2013:2

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
Co/Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 2333 Elisenberg
0208 Oslo

www.samfunnsforskning.no

ISBN (trykt): 978-82-7763-415-9
ISBN (pdf): 978-82-7763-416-6

ISSN (trykt.): 1891-2168
ISSN (web): 1891-2176

Rapporten er finansiert av Kulturdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet gjennom prosjektet «Virtuelt senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor». Senteret er et samarbeidsprosjekt mellom Uni Rokkansenteret og Institutt for samfunnsforskning.

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	13
2 Frivillig deltakelse og individuelle ressurser	15
3 Data og metode	23
4 Analyse	27
Hvem deltar?	28
Oppsummering	40
5 Norge som annerledesland	41
Barriereanalyse	41
Historisk utvikling av frivillige organisasjoner i Norden	46
Kan mer generelle trekk ved landene gi oss en pekepinn?	53
Konklusjon	59
Litteratur	61
Appendiks A: resultattabeller for logistisk regresjon med frivillig deltakelse med ustandardiserte koeffisienter	63
Appendiks B: resultattabeller for logistisk regresjon av barrierer for frivillig deltakelse	67
Sammendrag/summary	72

Liste over figurer

Figur 1. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid, etter utdanning, land og undersøkelse.....	31
Figur 2. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid etter kjønn, land og undersøkelse....	33
Figur 3. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid., etter alder og land. Kun land med signifikante utslag er med i figurene.	35
Figur 4. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid for idrettsorganisasjon etter alder og land (gjennomsnitt for 2002 og 2008)	36
Figur 5. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid, etter sivilstatus og land.....	37
Figur 6. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid etter om en har barn i husholdning eller ikke og land.....	38
Figur 7. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid, etter bosted og land	38
Figur 8. sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid etter inntekt og land	40
Figur 9. Hovedgrunn til at en ikke for tiden utfører frivillig arbeid, etter land	42
Figur 10. Sannsynlighet for å oppgi manglende kjennskap som barriere for frivillig deltakelse etter alder, Norge.....	45
Figur 11. Frivillig deltakelse delt inn etter relativ størrelse for organisasjonstyper. Gjennomsnitt 2002–2011.....	55
Figur 12. Kjøpekraftjustert (PPP) BNP per innbygger, etter land og år.....	56
Figur 13. Utvikling i husholdningens inntekt etter land og år	57
Figur 14. Andelen av befolkningen som bor i urbane strøk.....	57
Figur 15. Andel av befolkningen i aldersgruppen 25–64 som har fullført høyere utdanning, etter land og årstall.....	58

Liste over tabeller

Tabell 1. CV-modellen sine forklaringer på hva som skiller deltakere og ikke-deltakere...	15
Tabell 2. Tidligere forskning om ressursvariablers innflytelse på frivillig deltakelse i de nordiske landene.....	22
Tabell 3. Liste over organisasjonstyper med eksempler	25
Tabell 4. Forklaringsvariabler for frivillig arbeid.....	25
Tabell 5. Nivået på frivillig deltakelse i Norden, gjennomsnitt for 2002–2011 fordelt på land og organisasjonstyper.....	27
Tabell 6. Gjennomsnittlig andel av befolkningen som har utført frivillig arbeid etter antall organisasjoner og region av Europa, 2002–2011.....	28
Tabell 7. Forklaringsfaktorer på sannsynligheten for at man har utført frivillig arbeid.	30
Tabell 8. Forskjell i prosentpoeng mellom høyt og lavt utdannede. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid.....	32
Tabell 9. Forskjell i prosentpoeng mellom menn og kvinner. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid.	34
Tabell 10. Sosial bakgrunn og hovedgrunn for ikke å gjøre noe frivillig arbeid, Norge	44
Tabell 11. Logistisk regresjon av frivillig deltakelse etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra ESS 2002.	63
Tabell 12. Logistisk regresjon av frivillig deltakelse etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EVS 2008.	64
Tabell 13. Logistisk regresjon av frivillig deltakelse etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.....	65
Tabell 14. Logistisk regresjon av de som oppgir manglende tid til ikke å delta etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.....	67
Tabell 15. Logistisk regresjon av de som oppgir motivasjon som grunn til ikke å delta, etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.....	68
Tabell 16. Logistisk regresjon av de som oppgir annet/vet ikke som grunn til ikke å delta, etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.	69
Tabell 17. Logistisk regresjon av de som oppgir manglende kjennskap som grunn til ikke å delta, etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.	70
Tabell 18. Logistisk regresjon av de som oppgir økonomi som grunn til ikke å delta, etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.	71

Sammendrag

Denne rapporten analyserer i hvilken grad frivillig deltakelse varierer på tvers av de nordiske landene med tanke på hvilke lag av befolkningen som deltar. Vi vet fra tidligere studier at frivillig deltakelse i Norge har sammenheng med individuelle ressurser slik som utdanningsnivå. Hvordan ser den norske deltakelsen ut sammenliknet med andre nordiske land? Hva er forskjellene, hva er likhetene, og hvordan kan disse forklares?

Motivasjonen for problemstillingen er utledet fra observasjoner i tidligere studier om at frivillig deltakelse i noen andre nordiske land kan synes å være jevnere fordelt på tvers av sosiale skiller (Enjolras og Wollebæk, 2010). Det er av akademisk interesse å søke å forstå årsaken til slike forskjeller, og dersom man har ønske om å utjevne sosiale forskjeller med tanke på frivillig deltakelse, er det også i beslutningstakeres interesse å forstå hva som påvirker deltakelsesmønsteret. Samtidig er sammenlignbare studier om frivillig deltakelse på tvers av de nordiske landene mangelvare. De fleste studiene av frivillig deltakelse gjennomføres innenfor de nasjonale grensene. Denne rapporten søker derfor å bidra til økt tilfang av datamateriale som er sammenlignbart og kan gi oss robuste svar på hva som er likt og hva som er ulikt ved det frivillige deltakelsesmønsteret i de nordiske landene.

Rapporten starter med det teoretiske rammeverket, som diskuterer hvordan individuelle ressurser både påvirker og også blir påvirket av deltakelse. Deretter går rapporten igjennom et utvalg av tidligere nasjonale studier på frivillighet i de nordiske landene. Litteraturstudien legger et grovt grunnlag for forventninger om likheter og ulikheter de nordiske landene i mellom med tanke på frivillig deltakelse. Det neste kapittelet presenterer data og metode for rapporten. Resultatene fra analysen sees i lys av det teoretiske rammeverket og relateres til annen litteratur fra feltet. Deretter avsluttes denne delen med en oppsummerende diskusjon om forskjeller og likheter i Norden angående frivillig deltakelsesmønster. Rapporten finner blant annet at Norge markerer seg som et annerledesland i Norden med en skjevare sosial fordeling av deltakelsen. Denne observasjonen

danner grunnlaget for diskusjonskapittelet i rapporten som blant annet baserer seg på en gjennomgang av historisk utvikling av frivillige organisasjoner i Norden samt noen vurderinger av mer generelle trekk ved landene, så som det økonomiske nivået, utdanningsnivået og bosetningsmønsteret. Rapportens hovedfunn blir så oppsummert i konklusjonen. I dette sammendraget presenterer vi hovedmomentene innenfor hvert av kapitlene i rapporten:

Frivillig deltakelse og individuelle ressurser

Individuelle ressursvariabler er kraftfulle faktorer til å forklare hvem som deltar i samfunnslivet. Utdanning, alder, sivilstatus, inntekt, bosted, kjønn, arbeidsstatus og fødested er eksempler på slike ressursvariabler, og akademisk litteratur om politisk deltakelse peker på denne typen faktorer som avgjørende for å forstå hvem som deltar og hvem som ikke gjør det. Samtidig handler ikke alt om personlige ferdigheter, en del handler også om hvem man omgås.

Likheten mellom politisk deltakelse og deltakelse i frivillige organisasjoner er stor. Noen vil sågar hevde der ikke finnes noen forskjell mellom de to formene for deltakelse, for de positive konsekvensene både for deltakerne og samfunnet er de samme. Litteraturoversikten vi presenterer om nasjonale studier på frivillig deltakelse viser da også at de samme individuelle ressursvariablene som påvirker politisk deltakelse også er signifikante forklaringsfaktorer for frivillig deltakelse. Spesielt merker utdanning seg ut: I hvert av de nordiske landene viser det seg at sammenhengen mellom utdanning og deltakelse gjennomgående er positiv. Også andre fellestrekk deles mellom de nordiske landene, og generelt kan man si at litteraturoversikten gir inntrykk av at det er mer likt enn ulikt de nordiske landene i mellom.

- Utdanning har spesielt mye å si for frivillig deltakelse i de nordiske landene
- Litteraturoversikten gir inntrykk av at det er mer likt enn ulikt de nordiske landene i mellom.
- Data og metode

For å styrke det komparative perspektivet i analysen baserer denne rapporten seg på tre tvernasjonale datasett fra tre ulike tidspunkt. Disse er

- European Social Survey 2002
- European Value Survey 2008

- Eurobarometer 2011

I alle disse undersøkelsene finner vi spørsmål om hvorvidt en den siste tiden har utført frivillig (gratis) arbeid for et utvalg av organisasjonstyper. Undersøkelsene har også et sett av tilnærmet identiske uavhengige variabler som gjør det naturlig å sammenligne funnene fra de forskjellige undersøkelsene. Hensikten med å analysere flere tvernasjonale datasett er å redusere usikkerhet knyttet til funnene.

Metoden som benyttes for å analysere datasettene er multippel logistisk regresjon. I analysen ser vi på hva som kjennetegner de som utfører frivillig arbeid, både generelt og innenfor spesifikke organisasjonstyper.

- Det benyttes flere sett med tvernasjonale data fra ulike tidspunkter
- Data blir analysert ved hjelp av multippel logistisk regresjon

Analysen

I tråd med forventningene fra litteraturen om individuelle ressursvariabler, viser det seg at de ressursene enkeltpersoner innehar er gode prediktorer på hvorvidt man deltar i frivillig arbeid eller ikke. Analysen av tre ulike datasett viser at utdanning og alder nesten gjennomgående slår likt ut på tvers av de nordiske landene, og da henholdsvis i en positiv retning for utdanning, og en kurvelineær retning for alder (hvor deltakelsen stiger fram til en viss alder, for så å synke). For de andre variablene vi har undersøkt er påvirkningen mer ulik, avhengig av hvilket land vi studerer. Et viktig poeng vi kan slå fast er at den frivillige deltakelsen i Norge er sosialt skeivere fordelt sammenliknet med de andre nordiske landene: Utdanning er viktig i alle norske organisasjonstyper, mens den bare er det for enkelte typer organisasjoner i de andre landene. Bosted – målt som høy vs. lav befolkningstetthet – har betydning, noe som Norge bare har til felles med Sverige. Videre er det bare i Norge at sivilstatus spiller noen rolle for hvorvidt man deltar i frivillige organisasjoner. Disse funnene støtter opp om Enjolras og Wollebæk (2010) sine påstander om at Norge skiller seg fra de andre nordiske landene ved at sosial bakgrunn har mer å si for deltakelsesmønsteret her enn det har i de andre landene.

- Frivillig deltakelse øker fra tidlig alder fram til rundt midt i livet for deretter å avta
- Folk med høyere utdanning har større sannsynlighet for å utføre frivillig arbeid

- Norge skiller seg ut fra resten av Norden med en sosialt skeivere fordeling av den frivillige innsatsen

Norge som annerledesland

For å finne ut av hva det er som særmerker Norge starter vi først med en analyse av de som ikke deltar i frivillig arbeid. I analysene av barrierene for frivillig deltakelse slår vi fast at hovedvekten av de spurte i Norge, rundt 37 %, oppgir manglende tid som viktigste grunn til at en ikke utfører frivillig arbeid. Disse deler i stor grad de sosiale kjennetegnene med de som utfører frivillig arbeid, altså de er høyt utdannede, gifte/ samboere, har barn og arbeid.

Dessuten, sammenliknet med resten av Norden er det få i Norge som oppgir manglende kjennskap og personlig økonomi som viktigste grunn til å ikke delta. En stor andel i Norge oppgir «Annet» eller «Vet ikke». Det er særlig blant de unge at vi finner de som oppgir manglende kjennskap til hvilken organisasjon de skal utføre frivillig arbeid for.

Deretter retter vi blikket mot den historiske utviklingen i Norden for å se om der er noen vesentlige forskjeller mellom landene. Her kan vi slå fast at det er lite eller ingenting ved den historiske utviklingen av frivillig organisasjoner som skulle tilsi at Norge skulle skille seg ut med tanke på deltakelsesmønsteret. Kort oppsummert kan vi si at den historiske utviklingen av frivillige organisasjoner i Norden først og fremst er preget av like løsninger på like utfordringer. Dette gjelder spesielt for de skandinaviske landene, mens vi ser enkelte utviklingstrekk som er særegne for Finland. Island ligner mer på Skandinavia, men tilfanget på tidligere studier er begrenset. Der det finnes ytterligere forskjeller mellom de nordiske landene skriver disse seg hovedsakelig til særbestemmelser mellom stat og frivillig sektor på enkeltområder. I nyere tid står de frivillige organisasjonene overfor de samme utfordringene i å holde oppe rekrutteringen og å fortsette å være relevant som samfunnsaktører. Det er derfor ikke så mye å hente i den historiske utviklingen av frivillige organisasjoner når vi vil forklare hvorfor Norge skiller seg fra de andre nordiske landene med å ha en skeivere sosial profil på hvem som deltar i frivillig arbeid.

Til slutt ser vi på om det er mer generelle trekk ved landene i dag som kan gi oss en pekepinn på hvorfor Norge har et annerledes deltakelsesmønster. Vi finner liten variasjon når det gjelder hvilke typer organisasjoner nordmenn utfører sin frivillige aktivitet for, sammenliknet med resten av Norden. Det samme gjelder for mer makrostrukturelle trekk som økonomisk nivå, utdanningsnivået i befolkningen og bosetningsmønsteret. Samlet sett kan vi si at det er få forhold når det

gjelder trekk ved landene, som i seg selv skulle tilsi at Norge skiller seg vesentlig ut.

- Mangel på tid er viktigste grunn til at en ikke utfører frivillig arbeid i Norge
- Det er færre som oppgir mangel på tid i Norge sammenliknet med resten av de nordiske landene
- En stor andel i Norge oppgir «Annet» eller «Vet ikke» som viktigste grunn til å ikke utføre frivillig arbeid
- Det er lite eller ingenting ved den historiske utviklingen av frivillig organisasjoner i Norden, som skulle tilsi at Norge skulle skille seg ut med tanke på deltakelsesmønsteret.
- Vi finner liten variasjon når det gjelder hvilke typer organisasjoner nordmenn utfører sin frivillige aktivitet for, sammenliknet med resten av Norden.
- Det er også liten variasjon for mer makrostrukturelle trekk som landenes økonomi, utdanningsnivået i befolkningen og bosetningsmønsteret.

Konklusjon

Norden er en region som er preget av likhet mellom landene. Også denne rapporten har kunne vise til likhetstrekk mellom landene når det gjelder frivillighet. Nivået på frivilligheten er noenlunde likt. Med en deltakelsesprosent på rundt 40 % befinner de nordiske landene seg helt klart i toppsjiktet sammenliknet med resten av Europa. Også når det gjelder hvilke organisasjonstyper en utfører frivillig arbeid for er det stor grad av likhet mellom de nordiske landene. Idrettslag, interesseorganisasjoner (f.eks. fagforeninger, miljøorganisasjoner, politiske parti o.l.) og kulturorganisasjoner er de som dominerer.

Når vi retter blikket mot deltakelsesmønsteret, altså hvem som deltar, fortegner bildet seg derimot noe annerledes. Her finner vi riktignok, i tråd med forventningene, at ressursvariabler da spesielt utdanning spiller en viktig positiv rolle i alle de nordiske landene. Men, vi finner også at de ulike bakgrunnsvariablene slår ut oftere for Norge, både når vi ser frivilligheten under ett og når vi ser på ulike organisasjonstyper, sammenliknet med de andre nordiske landene. Det er med andre ord en skjevere fordeling av deltakelsesmønsteret i Norge enn resten av Norden.

Ut av denne rapporten kan vi derfor avslutningsvis trekke fire lærdommer:

- Hvordan man studerer frivillighet og hvilke datakilder man bruker kan ha konsekvenser for hvilke svar man kommer fram til. Som vi har vist flere eksempler på i denne rapporten vil det i alle undersøkelser være en viss grad av usikkerhet knyttet til de tallene og fordelingene som forekommer. Ved å benytte seg av flere datasett vil en ha en mer helhetlig tilnærming til fenomenet som analyseres og dermed kunne korrigere eventuelle og høyst potensielle feilmålinger.
- Rapporten bekrefter tidligere forskning om at ressurser, da særlig utdanning, er svært viktige forklaringsfaktorer for individers deltakelse i organisasjonslivet.
- Vi ser gjennom analyser av flere tvernasjonale data fra ulike tidspunkt at det er en sosialt sett skjevare fordeling av hvem som deltar i Norge sammenliknet med andre nordiske land.
- Det er en viss usikkerhet med tanke på hvorfor det er slike forskjeller internt i Norden. Her er det med andre ord behov for mer forskning.

Innledning

Hvem deltar?

Dette er et spørsmål som går igjen i samfunnsforskning. Man ønsker å vite hvem som bruker sin stemmerett, hvem som deltar på politiske tilstelninger, og, som i denne rapporten, hvem som deltar i frivillig arbeid. En grunn til interessen for spørsmålet er at det antas en sammenheng mellom deltakelse og positive egenskaper hos personene som deltar, slik som blant annet god fysisk og psykisk helse. En annen grunn er at de som deltar også er de som ender opp med å få innflytelse på samfunnsutviklingen. De som bruker ressursene sine på samfunnsoppgaver vil også påvirke retningen samfunnet utvikler seg i. Denne grunnen alene gjør det interessant å studere hvem som deltar, og ikke minst hvem som ikke gjør det. Finnes det systematiske skjevheter med tanke på hvem som deltar? Er det noen grupper i samfunnet som deltar i sterkere grad enn andre, og som en følge av det får mer gjennomslag for sine preferanser? Svaret fra norsk og internasjonal forskning er et rungende ja, i alle fall når det gjelder politisk deltakelse. Men også innenfor frivillige organisasjoner er det sosiale skjevheter, og som vi skal se i denne rapporten ligner deltakelsesmønsteret på det vi ser fra politisk deltakelse.

Når det er sagt, er det ikke opplest og vedtatt at slike forskjeller nødvendigvis må eksistere. I noen kontekster er deltakelsesmønsteret jevnere enn i andre. I denne rapporten trekker vi derfor inn alle de nordiske landene nettopp for å undersøke om det eksisterer forskjeller mellom Finland, Island, Sverige, Danmark og Norge. Det er interessant å se på variasjoner innad i Norden, fordi man fra et norsk perspektiv får et sammenlikningsgrunnlag med land vi har mye til felles med, men som likevel skiller seg fra oss på enkelte områder. Sett utenfra er Norden et enhetlig område med sterke fellestrekk. Dette stemmer naturligvis på en rekke områder, men samtidig eksisterer det særtrekk ved landene. En tidligere rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor – skrevet av Bernard Enjolras og Dag Wollebæk – pekte på ulike deltakelsesmønstre i Sverige og Norge når det gjaldt frivillig arbeid. Denne rapporten bygger videre

på deres observasjoner. Vi spør: Er det forskjeller med tanke på hvem som deltar i frivillig arbeid i de nordiske landene? Om det er forskjeller, hva skyldes disse?

Strukturen i rapporten er at vi starter med det teoretiske rammeverket, som diskuterer hvordan trekk ved individene både påvirker og blir påvirket av frivillig deltakelse. Vi går gjennom et utvalg av tidligere nasjonale studier på frivillighet i de nordiske landene. Litteraturstudien legger et grovt grunnlag for oppfatninger om likheter og ulikheter de nordiske landene i mellom med tanke på sammenhengen mellom individuelle ressurser og frivillig deltakelse. Det neste kapittelet presenterer data og metode for de tverrnasjonale analysene vi selv gjør i denne rapporten. Resultatene fra analysen sees i lys av det teoretiske rammeverket og relateres til annen litteratur på feltet. Vi finner at individuelle ressurser har mye å si for å forstå hvem som deltar i frivillig arbeid. Dessuten viser analysen at Norge markerer seg som et annerledesland i Norden med en skjevare sosial fordeling med tanke på deltakelse. Denne konklusjonen danner grunnlaget for resten av rapporten, som søker etter svar på hvorfor Norge skiller seg ut fra de andre landene. Vi starter med en frafallsanalyse med fokus på eventuelle barrierer for deltakelse. Deretter løfter vi perspektivet til forklaringer på makronivå, det vil si at vi sammenlikner den historiske utviklingen av frivillige organisasjoner i de nordiske landene samt generelle nåtidige trekk ved landene som eventuelt kan kaste lys over forskjellene vi finner i det frivillige deltakelsesmønsteret. Rapportens hovedfunn blir så oppsummert i konklusjonen.

Frivillig deltakelse og individuelle ressurser

Hvorfor er det noen som deltar i frivillige aktiviteter og andre som ikke gjør det? Om man skal trekke veksler på et beslektet fenomen til frivillig deltakelse, nemlig politisk deltakelse, er en dominerende forklaringsmodell den såkalte *Civic Voluntarism*-modellen forkortet CV-modellen (Verba, Schlozman og Brady, 1995). Denne modellen spør hvorfor borgere ikke deltar, og svarer kort fortalt at det er for det første fordi de ikke kan, for det andre fordi de ikke vil, og/eller for det tredje fordi man ikke har blitt spurt om å delta. Om man ikke *kan* delta kan det være fordi man ikke har tid, penger, eller ikke har tilstrekkelig med «medborgerlige ferdigheter» (*civic skills*). Medborgerlige ferdigheter er «the communications and organizational abilities that allow citizens to use time and money effectively in political life» (Verba m. fl., 1995). Personer som har gode skrive- og taleferdigheter har en tendens til å delta i høyere utstrekning, fordi de har bedre forutsetninger for å få gjennomslag for sine interesser. Om man ikke *vil* delta kan dette komme av at man ikke har interesse for eller kunnskap om politikk, ikke har noen partipolitisk tilhørighet, og dessuten ikke tror at ens egne handlinger har noen innvirkning på utviklingen. Den tredje bestanddelen av CV-modellen består av rekrutterende nettverk. Dersom man ikke har noen personer i sin omgangskrets som kan oppfordre en til å delta, er det også mindre sannsynlig at en involverer seg.

Tabell 1. CV-modellen sine forklaringer på hva som skiller deltakere og ikke-deltakere

Individuelle ressurser	Tid, penger, medborgerlige ferdigheter
Motivasjon	Interesse, tro på at man kan utgjøre en forskjell
Nettverk	Omgangskrets som kan rekruttere til deltakelse

Også i nordisk litteratur er sosiale ressurser velkjente forklaringsfaktorer på politisk deltakelse (se for eksempel Togeby, 2003, Olsen og Sætren, 1980,

Martinussen, 1978). Jo mer en har av disse typene av ressurser, desto høyere grad av politisk deltakelse kan en forvente. En annen modell med likhetstrekk til CV-modellen er Rosenstone og Hansens (1993) *mobiliseringsmodell*. Den vektlegger at ressurser gir personer verktøy som forenkler informasjonsinnhenting og politisk aktivitet. Inntekt, alder, kjønn, etnisitet og utdanning er eksempler på sosiale ressursvariable. Spesielt sistnevnte variabel slår sterkt ut som forklaring på deltakelse. Cohen, Vigoda og Samorly (2001) oppsummerer hvorfor ressurssterke individer deltar i høyere grad enn ressursvake:

The rationale is that citizens with high [socio-economic status] have more opportunities to participate, more personal contacts with officials, and more personal resources (mainly education) that are helpful in the political participation process. They also feel more obligation and normative pressure to participate (Cohen m. fl., 2001:731).

Forskningen på politisk deltakelse og sosio-økonomiske ressurser er så entydig at sammenhengen nærmest kan betraktes som en empirisk sannhet (Eriksson, 2007).

Deltakelse i frivillige organisasjoner innbefatter imidlertid mer enn politisk aktivitet, og det er derfor på sin plass å spørre om man kan bruke de samme modellene for å forklare frivillig deltakelse som politisk deltakelse. Om man tar Putnam (1993) til etterretning, er disse deltakelsestypene nokså like konsepter, i alle fall med tanke på hva deltakelse gjør med dem som deltar og med samfunnet for øvrig. For begge typer deltakelse ligger det et normativt element om at deltakelse generelt er positivt, og bidrar til opprettholdelsen av et stabilt demokrati: Det å være kasserer for en basketballklubb er ikke så forskjellig fra det å være aktiv medlem i en politisk ungdomsorganisasjon. Katarina Eriksson skriver at:

När det gäller motiven som handlar om deltagandet som en skola i demokrati och som förutsättning för ett stabilt demokratisk samhälle, behöver deltagandet inte vara explicit politiskt. Man kan tenka sig en bred definition av deltagande på samma sätt som Putnam. Han begränsar sig intet till sådant deltagande vars syfte är politiskt utan menar att alltifrån sekreterarskap i filatelistklubben till att vara kassör i judoföreningen är av värde. För Putnam är det väsentliga inte att syftet är politiskt. Det centrala den tilltro som är resultatet av att människor interagerar i olika medborgarsammanslutningar och den demokratiska kompetens som medborgarna därmed erhåller. Det är dessa positiva «biprodukter» som skapar en stabil demokrati (Eriksson, 2007:19).

Det er altså grunnlag for å hevde at det finnes et nært slektskap mellom frivillig og politisk deltakelse, i alle fall om man ser på de samfunnsmessige konsekvensene av deltakelse. Men er de sosiale ressursvariable like viktige innenfor frivillig engasjement som de er innenfor politisk engasjement når det gjelder

å forstå *hvem* som deltar? Før vi går løs på våre egne analyser skal vi gjøre en gjennomgang av tidligere nordisk forskning som ser på sammenhengen mellom individuelle ressurser og frivillig deltakelse. Vi har ikke klart å finne en felles nordisk oversikt, men det eksisterer flere nasjonale studier i de respektive landene, og vi bringer en oversikt over det vi har funnet i vårt litteratursøk.

Litteraturoversikten vil nødvendigvis være preget av at forskningsdesign har variert fra det ene studiet til det andre. Til en viss grad blir vi derfor nødt for å sammenlikne epler og pærer, for eksempel fordi «frivillig deltakelse» kan operasjonaliseres som en rekke forskjellige avhengige variabler. Dette kan også sees på som en styrke, da vi får belyst sammenhengen mellom individvariabler og frivillig deltakelse fra ulike vinkler. Frivillig deltakelse innbefatter i denne delen alt fra ulønnet arbeid utført for organisasjoner, aktiv eller passivt medlemskap til antall organisasjonsmedlemskap. Denne gjennomgangen av tidligere arbeider om frivillig deltakelse i Norden er relevant for våre egne analyser, fordi de danner noen grove mønstre og forventninger om hvordan individuelle ressurser påvirker frivillig deltakelse i de nordiske landene. Litteraturoversikten begrenser seg til studier publisert i det 21. århundre, ettersom datasettene vi seinere skal analysere er fra 2002–2011.

Vi vil nå gi en mer detaljert beskrivelse av funnene i de ulike studiene. Dataene Sivesind (2007) baserer seg på er en oppdatering av den norske delen av Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project med tall for 2004. Avhengig variabel er «sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid siste år», og det er benyttet er multippel logistisk regresjon. Hva angår betydningen av utdanning, har Sivesind (2007) funnet at utdanningsnivået har en signifikant innflytelse på sannsynligheten for å delta i frivillig arbeid i Norge. Jo høyere utdanningsnivå, desto større sannsynlighet. Betydningen av utdanning i Norge støttes av Wollebæk og Sivesind (2010). De finner en positiv sammenheng med utdanningsnivå for alle årene de undersøker (1997, 2004 og 2009) når det gjelder det å ha gjort frivillig arbeid, og det samme for de to sistnevnte årene når det gjelder omfanget av frivillig arbeid. Også Arnesen, Folkestad og Christensen (2012) finner at utdanning er viktig for å forklare hvem som blir aktive medlemmer i norske frivillige organisasjoner. Dataene de baserer sine funn på er *Innbyggerundersøkelsen 2009*, som omfatter 12500 respondenter.

Den samme sammenhengen mellom utdanning og deltakelse observeres for andre nordiske land. Svedberg, von Essen og Jegermalm (2010) undersøker dette for Sverige for årene 1998, 2005 og 2009. Resultatene er signifikant positive for alle årene, men avtar over tid, og for menn er sammenhengen i 2009 ikke signifikant. For Danmark undersøker Ibsen og Haberman (2006) dette for 2004 og

finner en høyere andel av frivillige, mer tid anvendt på frivillig arbeid og høyere sannsynligheter for deltakelse i frivillig arbeid når omfanget av utdanningen øker. For Island og Finland repeteres de samme positive sammenhengene. Hrafnisdottir (2006) sin undersøkelse har data for 2005 og benytter fire utdanningsnivåer. Hun rapporterer en klart stigende andel i frivillig deltakelse hver gang en går til et høyere utdanningsnivå. Undersøkelsen til Statistiskentralen (2009) poengter at høyt utdannede innbyggere yter mer frivillighetsarbeid enn lavt utdannede innbyggere i Finland, både i 1999 og 2009.

Tabell 2 viser videre inntektens betydning basert på studier fra Norge, Sverige og Finland. Resultatene er ikke like entydige på denne forklaringsfaktoren. For Norges del finner Sivesind (2007) økende sannsynligheter for deltakelse i frivillig arbeid for høyere inntekt for 2004, mens Wollebæk og Sivesind (2010) får varierende resultater, avhengig av om det måles ved gjort frivillig arbeid eller ved omfang. Den første variabelen er signifikant for 1997 og 2009, mens den andre kun bidrar med ikke-signifikante sammenhenger for alle de tre undersøkte årene. Varierende funn rapporteres også for Sverige. Svedberg m.fl. (2010) finner ingen sammenheng mellom inntekt og frivillig innsats for verken 1998 eller 2009, mens det derimot oppnås et sterkt signifikant resultat for 2005.

Betydningen av kjønn er den tredje ressursvariabelen i Tabell 2. Sivesind (2007) påviser at norske kvinner scorer lavere enn menn både på gjennomsnittlig antall timer og andel som har gjort frivillig arbeid. Dette er like tydelig i 2004 som i 1997. En oppsplitting på ulike organisasjonskategorier viser at forskjellen mellom kvinner og menn er særlig fremtredende for kategorien Kultur og fritid. Arnesen m.fl. (2012) viser at kvinner deltar i mindre grad enn menn i idrettsorganisasjoner og politiske parti, men er mer aktive i sang- og musikkforeninger og i kirkelige aktiviteter. For Sverige viser Svedberg m.fl. (2010) sin undersøkelse at menn bidrar med noen få timer mer enn kvinner i frivillig arbeid for årene 1992, 1998 og 2005, mens det er likt for 2009. Omfanget er nokså stabilt over hele perioden. Resultatene om at menn bidrar mer enn kvinner gjentas for Danmark og Finland. Ibsen og Haberman (2006) sin studie for 2004, viser at forskjellen i andelen av den danske befolkning som utfører frivillig arbeid ligger på 6 prosentpoeng, og den er signifikant. Statistiskentralen (2010) sin rapport for Finland viser en forskjell som er et par prosentpoeng lavere, både for 1999 og 2009. Resultatene er kategoriavhengige. For å illustrere dette, nevnes at Haberman (2004) sin studie for sektoren Sosialt arbeid viser det motsatte for alle nordiske land, nemlig at kvinner her dominerer kraftig.

Hva gjelder alderens innflytelse på frivillig aktivitet, vil yngre personer (16–24 år) og eldre personer (67–79 år) typisk score lavere enn de øvrige

aldersgruppene. Sivesind (2007) dokumenterer at dette er tilfelle i Norge både for 1997 og 2004. Organisasjonskategorien Kultur og fritid har et særlig tydelig mønster på dette. Resultatene er imidlertid annerledes når det gjelder idrett, hvor det er slik at yngre personer har en betydelig større andel (omtrent som gjennomsnittet av aldersgruppene 25–49 og 50–66 år). De har også flere timer, men avstanden til de to andre aldersgruppene er klart mindre her. Wollebæk og Sivesind (2010) benytter den samme inndelingen i aldersgrupper som Sivesind (2007) og inkluderer i tillegg 2009. De finner typisk en nedgang i andelen som har gjort frivillig arbeid sammenlignet med tidligere år, men det innbyrdes forholdet mellom aldersgruppene er omtrent det samme. Også Arnesen m.fl. (2012) finner denne kurvelineære sammenhengen i sitt datamateriale.

For Sverige ser man også mønsteret ved at andelen av personer som bidrar i de midtre aldersgrupper er større enn for yngre og for eldre. Et typisk trekk er også at andelen av yngre (16–29 år) faller betraktelig på 2000-tallet (2005 og 2009) i forhold til 1990-tallet (1992 og 1998). Ibsen og Haberman (2006) sin danske studie opererer med en finere inndeling av aldersgrupper, men resultatene faller sammen med det som typisk er observert i Norge og Sverige, dvs. at de midterste aldersgrupper har en høyere andel som bidrar i 2004. Styrken på dette forholdet bekreftes ved oddsratioestimer. Resultatene fra Island og Finland viser at aldersgruppens betydning gjelder for alle de nordiske landene. Hrafnisdóttir (2006) dokumenterer for seks aldersgrupper en andel på deltakelse mellom 38 og 47 % for de fire i midten mot 25 og 30 % for de to gjenstående. For Finland bidrar Statistisk-centralen (2010) med tall som indikerer høyere andel som deltar i frivillig arbeid for aldersgruppene 25–44 og 45–64 år både for 1999 og 2009. De yngste aldersgruppene har imidlertid redusert sin andel betydelig i løpet av disse årene.

Wollebæk og Sivesind (2010) har også undersøkt betydningen av minoritetsbakgrunn i Norge for 2009. Det viser seg at andelen personer med minoritetsbakgrunn som deltar er lavere enn for andre grupper, samtidig som omfanget av dem som er med, er litt høyere. Når det gjelder aktivt medlemskap i frivillige organisasjoner finner Arnesen m.fl. (2012) at hvorvidt man er født i Norge eller utenfor landet ikke har noen signifikant påvirkning på sannsynligheten for at man er aktivt medlem i en frivillig organisasjon. Om man bryter resultatene ned på organisasjonstyper finner de at personer født utenfor landets grenser deltar i høyere grad i religiøse organisasjoner utenom statskirken, mens de er mindre aktive enn norskfødte innenfor idrettsorganisasjoner, sang- og musikkforeninger, samt statskirken.

For bosted viser Wollebæk og Sivesind (2010) at norske innbyggere i spredtbygde strøk øker sin aktivitet over tid (fra 1997 til 2009), mens omfanget av frivillig arbeid først øker og deretter faller. Fra Sverige rapporterer Svedberg m. fl. (2010) for 1998 også en by-landforskjell. De som bor i byene deltar mindre. Ibsen og Haberman (2006) foretar en finere inndeling av type boområde med fire kategorier. Konklusjonen basert på oddsratioestimer for 2004 er at jo mer landlig boområde, desto høyere andel av den danske befolkning deltar i frivillig arbeid.

Når det gjelder barn i husstand, gir flere analyser av norske innbyggere sammenfallende resultater. Enslige forsørgere og par med barn har en høyere andel av befolkningen som har deltatt i frivillig arbeid for 2004, ifølge Sivesind (2007). For 1997 er ikke dette like tydelig. Wollebæk og Sivesind (2010) observerer det samme, og barn i husstand har også en positiv effekt i 2009. Arnesen m. fl. (2012) viser at det er en positiv sammenheng mellom det å ha barn under 18 år og aktivt medlemskap. Ibsen og Haberman (2006) splitter også opp i to kategorier, om en har barn under 18 år eller ikke. Prosentforskjellen for andelen danske innbyggere som deltar i frivillig arbeid er hele 10 for 2004 og signifikansen bekreftes ved det tilhørende oddsratioestimatet.

Yrkesaktive i Norge har ifølge analysen til Sivesind (2007) tre prosentpoengs høyere sannsynlighet (0,61 kontra 0,58) for å delta i frivillig arbeid. Dette gjelder for 2004. Wollebæk og Sivesind får tilsvarende resultater basert på variabelen Trygdet, for 1997 og 2009 (men ikke for 2004, hvor forskjellen i forhold til andre innbyggere er neglisjerbar). Arnesen m. fl. (2012) finner imidlertid ingen sammenheng mellom arbeidsstatus og aktivt organisasjonsmedlemskap. Ibsen og Haberman (2006) sin studie for Danmark viser at forskjellen mellom deltidsarbeidende og de som er utenfor yrkeslivet er betydelig i prosentpoeng (9), men tilhørende oddratioestimat er ikke signifikant. Det er det imidlertid når det gjelder forskjellen på 11 prosentpoeng mellom de som jobber minst 40 timer i uken og deltidsarbeidende. Fra Finland rapporterer imidlertid Statistikcentralen (2010) at ansatte og arbeidsløse bidrar omtrent like mye.

I Norge er det ikke påvist noen sammenheng mellom sivilstatus og frivillig deltakelse (Arnesen m. fl., 2012). For Island rapporterer Hrafnisdottir (2006) at det i 2005 var en klar forskjell mellom gifte/samboere og enslige, uavhengig om de hadde barn eller ikke. Gjennomsnittlig andel deltakelse i frivillig arbeid var henholdsvis 45 % og 27 %.

Oppsummering

Tabell 2 oppsummerer resultatene fra de nasjonale studiene på frivillig deltakelse i Norden. Det mest påfallende ved tabellen er hvordan ressursvariablene nesten utelukkende drar i samme retning, uavhengig av hvilket nordisk land studien er gjennomført i. Utdanning peker seg ut som en variabel som teller klart positivt på frivillig deltakelse i alle fire landene det finnes tall for. Likeledes er det en kurvelineær, konkav sammenheng mellom alder og frivillig deltakelse i så nær som alle studier som er gjennomført i Norge, Sverige, Danmark og på Island. Det vil si at innbyggerne er mest aktiv når de er midt i livet, og mindre aktiv når de er unge og eldre. I de skandinaviske landene har man også funnet at folk i spredtbygde strøk er mer frivillig aktive enn de som bor i sentrale områder. I de samme landene er menn overveiende mer aktive enn kvinner, med unntak av en studie i Sverige hvor man fant at menn og kvinner som var frivillig aktive i 2009 gjennomsnittlig gjorde like mange timers arbeid i måneden. For de resterende variablene har vi funnet resultater for to eller færre land, og det er derfor vanskelig å danne seg tydelige forventninger om disse variablene skal slå likt ut i alle de nordiske landene. Det er like fullt verdt å merke seg at ikke for noen av forklaringsvariablene finnes det studier som har motsatt fortegn, altså at en studie viser at en forklaringsvariabel har positiv påvirkning på deltakelse, mens en annen studie viser at den har negativ påvirkning på deltakelse. Der det finnes ulike resultater, handler det om at man ikke har funnet signifikante forskjeller. Så man kan konkludere med at den oppsummerende tabellen ikke leder oss til å tro at de individuelle ressursvariablene slår ulikt ut i de nordiske landene.

Tabell 2. Tidligere forskning om ressursvariablers innflytelse på frivillig deltakelse i de nordiske landene

Variabler	Norge	Sverige	Danmark	Island	Finland
Kjønn (kvinne = 1)	–	–	–		–
Alder	∩	∩	∩	∩	∩
Utdanning	+	+	+	+	+
Sivilstatus (1 = samboende)	0			+	
Har barn i husstand (1 = ja)	+		+		
Bosted (by–land)	+	+	+		
Yrkesaktiv (1 = ja)	+		+		0
Innvandringsbakgrunn (1 = nei)	+				
Inntekt	+,0	0			+

- + = positiv sammenheng mellom uavhengig og avhengig variabel
 – = negativ sammenheng mellom uavhengig og avhengig variabel
 ∩ = kurvelineær sammenheng mellom uavhengig og avhengig variabel
 0 = ingen sammenheng mellom uavhengig og avhengig variabel
 tom rubrikk = ingen studier funnet i litteraturgjennomgangen

I tråd med teorier om politisk deltakelse finner vi at tidligere forskning på hvert av de nordiske landene har påvist sammenhenger mellom individuelle ressursvariabler og frivillig deltakelse. Utdanning går igjen som en sentral komponent for å forstå deltakelse: Høy utdanning betyr høy deltakelse i frivillig arbeid. Alder er også en faktor som virker likt på tvers av landegrensene, hvor deltakelsen er høyest midt i livet. I den grad det har vært mulig å identifisere noe mønster, er det at variablene ser ut til å ha samme type påvirkning, uavhengig av hvilket land man studerte. I og med at de tidligere studiene har blitt gjort med noe ulike perspektiver og data, er de imidlertid ikke direkte sammenliknbare og vi kan bare gjøre noen grove slutninger ut fra denne litteraturstudien. Vi skal derfor nå bevege oss over mot egne dataanalyser av frivillig deltakelse i de nordiske landene, hvor datamaterialet baserer seg på tverrnasjonale undersøkelser. Dette gir oss anledning til å gjøre direkte sammenlikninger mellom de nordiske landene. Målet med analysen er å svare på følgende to spørsmål: Er deltakelsen i frivillig arbeid skjevfordelt etter individuelle ressursvariabler som utdanning, kjønn, inntekt og så videre? I så fall, er det noen av de nordiske landene som skiller seg ut med tanke på *hvor skjev* denne deltakelsen er?

Data og metode

I denne rapporten har vi valgt å analysere tverrnasjonale datasett. Dette gjør vi for å styrke det komparative perspektivet i analysen. Vi kunne alternativt valgt enkeltstående datasett innenfor hvert av landene. Selv om den avhengige variabelen, frivillig aktivitet eller medlemskap, ofte måles på ulikt vis, så er det ofte stor grad av samsvar mellom de ulike enkeltstående undersøkelsene. Spørsmålsstillingen er ofte generell i betydningen «Har du utført frivillig arbeid i det siste» eller «har du utført frivillig arbeid de siste 12 måneder?». Likevel så vil flernasjonale data ha de fordelene at spørsmålene faktisk er stilt på mest mulig lik måte på tvers av land, noe som igjen gir så å si identiske avhengige og uavhengige variabler. At også de uavhengige variablene, som for eksempel sosiale bakgrunnsvariabler er mest mulig like, er også en viktig grunn til å velge tverrnasjonale datasett. Videre vil utvalgstrekkningen bli gjennomført på samme måte, og dokumentasjonsrapporter og informasjon om data kommer gjerne i en mer tilgjengelig form.¹

I vår analyse har vi valgt å bruke tre datasett:

- European Social Survey 2002^{2 3}

1. Et eksempel på dette er den grundige dokumentasjonen som foreligger på European Social Survey (ESS) sine hjemmesider (<http://ess.nsd.uib.no/>). I tillegg til generell informasjon om undersøkelsene får man også tak i de nasjonale spørreskjemaene. Også de andre datasettene vi benytter i denne rapporten har tilsvarende hjemmesider med informasjon om de ulike undersøkelsene.

2. Data hentet fra <http://ess.nsd.uib.no/> *ESS Round 1: European Social Survey Round 1 Data (2002). Data file edition 6.3. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data*

3. ESS2002 har dessverre ikke data for Island

- European Value Survey 2008⁴
- Eurobarometer 2011⁵

I alle disse undersøkelsene finner vi spørsmål om hvorvidt en den siste tiden har utført frivillig (gratis) arbeid for et utvalg av organisasjonstyper. Undersøkelsene har også et sett av tilnærmet identiske uavhengige variabler som gjør det naturlig å sammenligne funnene fra de forskjellige undersøkelsene. Hensikten med å analysere flere tverrnasjonale datasett er å redusere usikkerhet knyttet til funnene. Det finnes et stort mangfold av mål på frivillighet. Det kan dreie seg om frivillighet generelt, da gjerne forstått som nivået på hvor mange i et bestemt samfunn som deltar i form av frivillig arbeid for ulike lag og organisasjoner. Frivillighet blir også studert ved å se på medlemskap. Et viktig skille her går mellom passivt og aktivt medlemskap. I tillegg blir frivillighet studert ved å se på graden av deltakelse innenfor ulike organisasjonstyper. I det sistnevnte tilfelle er ofte fokuset rettet mot variasjoner i nivået på deltakelsen mellom de ulike organisasjonstypene (hvilken organisasjonstype er mest populær?) og hvorvidt det er ulike typer mennesker som deltar i ulike typer organisasjoner (er det mer ressurssterke individer som deltar i idrettsorganisasjoner?).

I denne rapporten analyserer vi frivillighet forstått som hvorvidt en utfører eller har utført gratis arbeid for en organisasjon eller ikke den siste tiden. Dette er rapportens avhengige variabel og vi skiller mellom de som ikke utfører frivillig arbeid og de som gjør det. Dette blir følgelig en dikotom variabel der verdien 1 er utført frivillig arbeid og 0 er ikke utført frivillig arbeid. I analysen presenterer vi først resultatene for den generelle frivilligheten. Her ser vi med andre ord på hvorvidt en har utført frivillig arbeid eller ikke uavhengig av hvilken organisasjonstype en har gjort det for og eventuelt hvor mange organisasjoner en har utført frivillig arbeid for. Dette gjør vi for å identifisere noen hovedmønstre ved frivilligheten generelt i de nordiske landene. Hvilke bakgrunnsvariabler er det som peker seg ut, og er det noen land som skiller seg vesentlig fra andre, er sentrale spørsmål her. Etter hvert som vi kommenterer resultatene supplerer vi med funn fra analyse av hver av de enkelte organisasjonstyper. Som tidligere studier har vist (Arnesen m.fl., 2012) så kan det finnes noen sammenhenger

4. Data hentet fra <http://www.gesis.org/en/home/EVS> (2011): *European Values Study 2008: Integrated Dataset (EVS 2008)*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4800 Data file Version 3.0.0

5. Rent konkret dreier det seg om Eurobarometer 76_2. Data hentet fra <http://www.gesis.org/en/home/EuropeanCommission> (2012): *Eurobarometer 76.2 (2011)*. TNS OPINION & SOCIAL, Brussels [Producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5566 Data file Version 1.0.0,

som ikke kommer til uttrykk når en studerer det generelle bildet av frivillighet. En inntektsvariabel kan for eksempel slå ulikt ut for ulike organisasjonstyper, men likevel være signifikant for hver av de ulike organisasjonstypene. Når en så slår sammen disse organisasjonstypene til en variabel så vil disse motstridende sammenhengene (positivt for en organisasjonstype men negativt for en annen organisasjonstype) resultere i at en variabel ikke blir signifikant når en studerer fenomenet generelt. I vår analyse kommer vi derfor også til å se på følgende organisasjonstyper:

Tabell 3. Liste over organisasjonstyper med eksempler

Organisasjonstype	Eksempel på organisasjoner som inngår i denne kategorien
Idrett	Sportsklubb, rekreasjon, trimforening
Kultur	Kunst, musikk, hobby
Veldedighet	Veldedig, sosialhjelp
Religiøs	Kirkelig eller religiøs organisasjon
Interesse	Politiske parti, fagforeninger, miljøorganisasjoner

For å forklare variasjonen i hvem som utfører det frivillige arbeidet vil vi benytte oss av et sett med uavhengige variabler lik de som ble presentert i oversiktstabellen over tidligere studier. De fleste variabler er også her dikotome, noe som gir oss et mest mulig likt analysedesign på tvers av de ulike undersøkelsene. Tabellen under lister opp de uavhengige variablene med tilhørende variabelbeskrivelser:

Tabell 4. Forklaringsvariabler for frivillig arbeid

Variabel	Variabelbeskrivelse
Kjønn	Dummy 1 = kvinne
Alder*	Kontinuerlig
Utdanning	Dummy 1 = høyskole/ universitetsutdanning
Sivil status	Dummy 1 = gift/ samboer
Barn	Dummy 1 = har barn
Bosted	Tre kategorier 1 = grisevondt strøk 2 = mellomstor by 3 = storby
Arbeidsledig	Dummy 1 = arbeidsledig
Inntekt**	Åtte kategorier fra lav til høy inntekt
Fødested**	Dummy 1 = født i landet

* I tillegg har vi med en kvadrert aldersvariabel for å undersøke eventuelle kurvelineære sammenhenger mellom alder og frivillighet

** Variabler ikke med i Eurobarometer 2011

Metoden som benyttes er logistisk regresjon. Den passer godt til å analysere dikotome variabler, ettersom dens logaritmiske funksjon beregner verdier på den avhengige variabelen som ikke går under null eller over én, og dermed stemmer overens med sannsynlighetsberegninger, som heller ikke kan gå under null eller over hundre prosent.

Underveis i analysen presenterer vi figurer som viser sannsynlighetsberegninger for frivillig deltakelse gitt ulike forklaringsvariabler. Dette er tall som sier noe om hvor stor sannsynligheten er for at en utfører frivillig arbeid, gitt den bestemte forklaringsvariabelen, kontrollert for andre sosiale bakgrunnsvariabler.⁶

At de ulike forklaringsvariablene er kontrollert for andre variabler er et viktig trekk ved og grunn til at vi har valgt en multippel analyse. At analysen er multippel vil si at vi legger til flere forklaringsvariabler i analysen. Dermed vil «[f]orklaringene isoleres fra andre forklaringer og effektene tolkes uavhengig av andre effekter» (Midtbø, 2007:97).

6. Vi benytter oss av kommandoen «margins» i statistikkprogrammet STATA. Sannsynlighetsberegningene blir utregnet basert på de andre forklaringsvariablenes gjennomsnittlige verdi («atmeans»). For mer detaljert informasjon om utregning av predikerte sannsynligheter, se Mitchell 2012 og Ringdal 2001.

Analyse

Før vi går over til den multiple analysen som ser på sammenhengen mellom deltakelse og sosiale bakgrunnsvariabler er det verdt å se på nivået på deltakelsen blant de nordiske landene.

Tabell 5. Nivået på frivillig deltakelse i Norden, gjennomsnitt for 2002–2011 fordelt på land og organisasjonstyper

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island
Frivillighet generelt	38,5	40,7	38,0	31,1	47,6
Idrett	16,0	18,9	17,6	11,1	22,2
Kultur	7,3	9,5	8,0	3,9	10,3
Veldedighet	7,2	7,4	6,8	6,4	16,1
Religiøs	5,9	5,4	3,9	5,7	6,6
Interesse	12,4	14,3	13,6	12,1	23,6

Som det går fram av denne tabellen, utfører rundt 40 % av befolkningen i de nordiske landene frivillig arbeid. Dette er høyt sammenliknet med resten av Europa der det i snitt ligger på rundt 20 % i de samme undersøkelsene. Island og Finland avviker noe fra tendensen med sine respektive 47,6 og 31,1 prosent. Dersom vi bryter deltakelsen ned på organisasjonstyper så ser vi at det er særlig idrett og interesse-organisasjoner som tiltrekker seg store deler av aktiviteten. For de skandinaviske landene er idretten den organisasjonstypen som tiltrekker seg flest folk, mens det for Finland og Island er interesseorganisasjonene som tiltrekker den største delen.

Som vi skal se i gjennomgangen av den historiske utviklingen av frivillige organisasjoner og deltakelse i Norden så har den konsensusorienterte tankegangen som preger den nordiske modellen hatt konsekvenser for deltakelsesmønsteret. Det er for eksempel få problemer forbundet med å delta i flere organisasjoner samtidig. Man kan godt være aktiv i yrkesorganisasjonen gjennom

arbeidsplassen, samtidig som man er aktiv i velforeningen der man bor og støtter Røde Kors på fritiden som frivillig i hjelpekorps

Dette er et viktig særtrekk for Skandinavias frivillighetsmønster og kan være med på å forklare den høye deltakelsesraten vi finner i regionen sammenlignet med resten av Europa (Klausen og Selle, 1995). Dette finner vi også i våre analyser når vi sammenligner antall organisasjoner som en har utført frivillig arbeid for opp i mot hvilken del av Europa man kommer fra:

Tabell 6. Gjennomsnittlig andel av befolkningen som har utført frivillig arbeid etter antall organisasjoner og region av Europa, 2002–2011.

Antall organisasjoner en har utført frivillig arbeid for	Norden	Vest-Europa	Øst-Europa
1	21,7	14,7	11,0
2	9,2	5,2	3,2
3 eller flere	6,5	3,5	2,1

Vi ser av tabellen over at det er en god del flere i Norden som utfører frivillig arbeid for mer en 1 organisasjon sammenliknet med andre deler av Europa. I alt 15,7 prosent har utført frivillig arbeid for 2 eller flere organisasjoner i Norden, mens det for Vest- og Øst-Europa er på henholdsvis 8,7 % og 5,3 %.

Så til hovedspørsmålet i denne rapporten. Er det sosiale ulikheter mellom dem som deltar i frivillig arbeid og dem som ikke gjør det, og i så fall, er det forskjeller mellom de nordiske landene?

Hvem deltar?

Tabell 7 viser resultatene fra den multiple analysen for de tre ulike datasettene i de ulike landene. I stedet for ustandardiserte koeffisienter rapporterer vi her retning og signifikansnivå. Plusstegn indikerer at variabelen har en positiv påvirkning på deltakelse, og minustegn det motsatte. Buesymbolet \cap indikerer at det er en kurvelineær sammenheng. Størrelsen på pluss- og minustegnene er en visuell indikasjon på graden av sikkerhet for at funnene kan generaliseres til hele Norges befolkning, der stor størrelse og feit skrift indikerer høy sikkerhet (signifikansnivå lavere enn 1 %), og mindre skriftstørrelse viser til moderat sikkerhet om at sammenhengen kan generaliseres til populasjonen (signifikansnivå mellom 1 %–5 %). Se forøvrig appendiks for detaljerte koeffisienter og signifikansnivå. Dersom det ikke står noe i rubrikken under kolonnen for den fulle modellen, betyr det at sikkerheten er for lav til at vi kan påstå at det er noen sammenheng mellom variablene.

Spørsmålet om signifikans er relevant når det gjelder denne analysen. Dersom en forklaringsvariabel ikke er signifikant, betyr det at forklaringsvariabelen ikke har noen betydning for hvem som deltar. Dermed kan man gjerne se ikke-signifikante resultater som et tegn på jevn deltakelse på tvers av sosiale skiller: Om for eksempel variabelen «arbeidsledig» ikke er signifikant, betyr det at man deltar like mye i frivillig arbeid enten man er arbeidsledig eller ei. Noe forsiktighet må utvises når man trekker slutninger om signifikante og ikke-signifikante variabler, for signifikansverdiene påvirkes ikke bare av styrken på sammenhengen mellom frivillighet og dens forklaringsfaktorer, men også av hvor mange personer som er spurt i undersøkelsen.

Når en ser denne tabellen under ett så viser resultatene fra analysen at det forekommer oftere signifikante forskjeller blant respondentene fra Norge. I alt rapporterer tabellen 12 signifikante funn fordelt på de tre undersøkelsene. Dernest kommer Sverige med 8 signifikante funn, Danmark og Island med 5 og til slutt Finland med 4 signifikante funn, hvorav tre er fra Eurobarometeret. Dersom en med en viss grad av forsiktighet legger til grunn at signifikans er et uttrykk for sosiale forskjeller så tyder denne tabellen på at når en ser på resultatene samlet så er det større sosiale forskjeller i Norge sammenlignet med de andre landene.

Dersom vi konsentrerer oss om variablene er det spesielt én variabel som viser seg sterk, og som skiller godt mellom hvem som deltar og ikke deltar i frivillig arbeid. Den variabelen er utdanningsnivå.

Tabell 7. Forklaringsfaktorer på sannsynligheten for at man har utført frivillig arbeid.

	Norge			Sverige			Danmark			Finland			Island	
	2002	2008	2011	2002	2008	2011	2002	2008	2011	2002	2008	2011	2008	2011
År														
Kjønn				–										
Alder	∩	∩						∩			∩		∩	∩
Utdanning	+	+	+	+		+	+			+			+	+
Sivil status	+	+												
Barn				+	+						–		+	
Bosted	–	–	+	–	–								N/A	
Arbeidsledig		+					–	–			–			
Inntekt			N/A			N/A			N/A			N/A		N/A
Fødested		+	N/A	+		N/A		+	N/A			N/A		N/A

+ = positiv sammenheng signifikansnivå $p < 0,001$

– = negativ sammenheng signifikansnivå $p < 0,001$

+ = positiv sammenheng signifikansnivå $p < 0,05$,

– = negativ sammenheng signifikansnivå $p < 0,05$

∩ = kurvelineær sammenheng signifikansnivå $p < 0,05$

tomme celler = ikke signifikante funn, N/A = variabel ikke med i datasett.

Se appendiks for ustandardiserte koeffisienter og standardfeil.

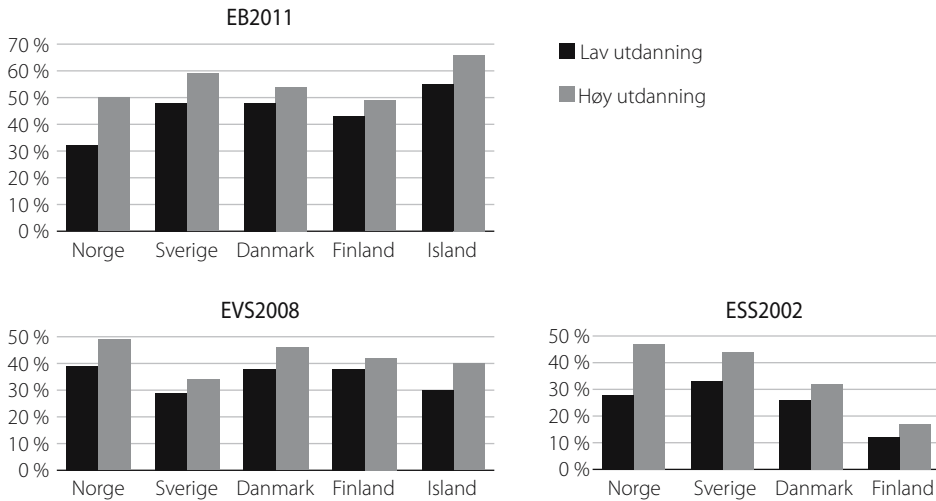
Utdanning

Alle landene har altså minst én undersøkelse som kan vise til en positiv sammenheng mellom utdanningsnivå og frivillig deltakelse. Med andre ord, høy utdanning øker sannsynligheten for å delta i frivillig arbeid i disse landene. Figur 1 under viser utregnede sannsynligheter for frivillig deltakelse etter utdannelse.

Mens Eurobarometeret 2011 viser at det er 32 prosent sannsynlighet for at en person uten høyere utdanning har utført frivillig arbeid i Norge, er det 50 prosent sannsynlig at en med høyere utdanning har gjort det. Differansen er på 18 prosentpoeng. Sagt på en annen måte er det mer enn femti prosents sannsynlighet for at en nordmann med høyere utdanning deltar i frivillig arbeid enn at en uten høyere utdanning gjør det. Av de nordiske landene har Norge i følge denne undersøkelsen den desidert største forskjellen mellom deltakelse blant høyt og lavt utdannede. I tallene fra EVS2008 ser vi at avstanden mellom høyt og lavt utdannede personer i Norge fortsatt er blant de høyeste i Norden, men at forskjellen mellom landene har minket betydelig. I ESS 2002 så ser vi sågar at deltakelsesgapet mellom høyt og lavt utdannede er *høyere* i Sverige enn det er i Norge. Om man ser på forholdstallet mellom utdanningsnivåene, kommer

faktisk Norge i denne undersøkelsen ut som det landet med minst forskjeller: Det er 25 % høyere sannsynlighet for at man har utført frivillig arbeid i Norge om man har høyere utdanning, mens tilsvarende tall for Sverige er 31 %.

Figur 1. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid, etter utdanning, land og undersøkelse.

Med andre ord: det som i analysen av Eurobarometeret 2011 kunne virke som et distinkt særtrekk ved Norge svinner noe når vi trekker inn andre undersøkelser. Grunnen til at resultatene varierer kan ha med spørsmålsstillingene å gjøre, med tidspunktet de blei gjennomført på, samt tilfeldigheter med tanke på utvalg av respondenter. Det er nesten ti år mellom den første og siste undersøkelsen, og man kan ikke utelukke at variasjonen skyldes endringer som har forekommet i løpet av dette tiåret. Dataene viser imidlertid ingen tegn på en tydelig tidstrend for Norges vedkommende: Undersøkelsene det er lengst avstand mellom – fra 2002 og 2008 – viser ingen endring i deltakelsesforholdet mellom utdanningsnivåene.

Med det sagt; for alle tre undersøkelsene under ett kan vi konkludere med at utdanningsnivå påvirker deltakelsen noe kraftigere i Norge enn i de andre landene, samtidig som utdanning er en viktig forklaringsfaktor også i de andre nordiske landene. Den sterke effekten av utdanning er altså så viktig som den teoretiske diskusjonen i kapittelet om frivillig deltakelse og individuelle ressurser ledet oss til å tro.

Er denne faktoren like sterk på tvers av organisasjonstyper, eller gjør den seg gjeldende i større grad innenfor noen områder av frivilligheten enn andre? Hvis vi isolerer ulike typer frivillige organisasjoner finner vi at utdanningsnivå har spesielt sterk påvirkning på deltakelse i kultur-, interesse- og religiøse organisasjonstyper. Akkurat som for den generelle frivilligheten finner vi ingen negative signifikante sammenhenger mellom frivillig deltakelse og utdanning når vi ser på de ulike organisasjonstypene. I tabellen under viser vi de signifikante prosent-differansene mellom de med høy og de med lav utdanning fordelt på de ulike landene og organisasjonstyper⁷:

Tabell 8. Forskjell i prosentpoeng mellom høyt og lavt utdannede. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid.

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island
Idrett	7,0	-	-	-	-
Kultur	5,6 ^a	7,0 ^a	-	2,6	7,6
Veldedighet	4,2	-	-	-	-
Religiøs	3,6 ^a	2,1	-	1,8 ^a	-
Interesse	9,6 ^a	7,2 ^a	5,7	2,7	19,5

^a = gjennomsnitt fra ulike datasett

- = ingen signifikante funn

De høyeste prosentdifferansene finner vi i de organisasjonstypene som involverer en større del av befolkningen. Disse er typisk idretts- kultur- og interesseorganisasjonene. Det som kanskje er mest slående ved tabellen er at det er en gjennomgående signifikant forskjell mellom høyt og lavt utdannede i Norge blant alle organisasjonstyper. Dette står i kontrast til Danmark hvor vi kun finner et enkelt signifikant funn.

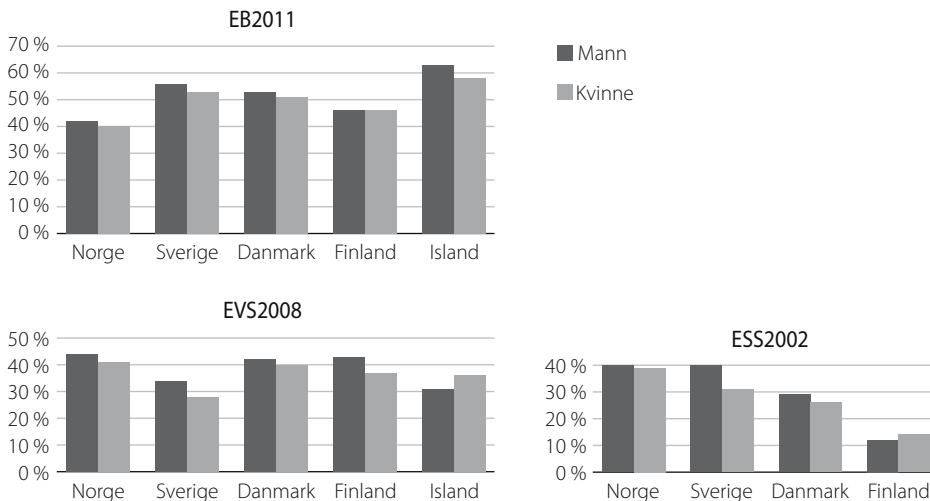
Samlet sett kan vi slå fast at utdanning helt klart spiller en viktig rolle i hvorvidt en utfører frivillig arbeid eller ikke, men at variabelen ser ut til å ha en større betydning i Norge, og til en viss grad i Sverige, sammenliknet med resten av de nordiske landene. Hvordan er så forholdet for de andre variablene?

7. For noen land er det flere signifikante funn utover de ulike datasettene. I de tilfellene referer vi den gjennomsnittlige verdien. Dette gjør vi for å gjøre resultattabellen mer oversiktlig.

Kjønn

Kjønn viser seg å ikke være noen faktor som spiller inn på frivillig deltakelse generelt. De nasjonale studiene vi gikk gjennom tidligere (se tabell 2) viste stort sett at kvinner deltok i noe mindre grad enn menn. I våre analyser slår imidlertid denne variabelen ut i liten grad, men stort sett i same retning. Kun i Sverige viser ett av datasettene at det å være kvinne gir en lavere sannsynlighet for at man deltar i frivillig arbeid. Ellers, som vi ser av søylene i figur 2 under, skiller kjønne seg lite fra hverandre.

Figur 2. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid etter kjønn, land og undersøkelse

Som det går fram av figuren er det forholdsvis beskjedne forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder frivillighet generelt. Det er kun for 2002 undersøkelsen vi finner en betydelig differanse på 9 prosentpoeng. Når vi bryter deltagelsen ned på ulike organisasjonstyper ser vi imidlertid at kvinner og menn utfører frivillig aktiviteter for ulike typer organisasjoner. Tabellen under rapporterer tall med signifikante prosentdifferanser mellom kvinner og menn fordelt på de ulike organisasjonstypene etter land:

Tabell 9. Forskjell i prosentpoeng mellom menn og kvinner. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid.

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island
Idrett	-8,4 ^a	-7,7 ^a	-6,3 ^a	-7,1 ^a	-6,8
Kultur	-	-5,4	-	-	-
Veldedighet	3,2 ^a	-	-	-	-
Religiøs	2,5	-	-	1,4	-
Interesse	-	-4,4	-	-	6,3

^a = gjennomsnitt fra ulike datasett

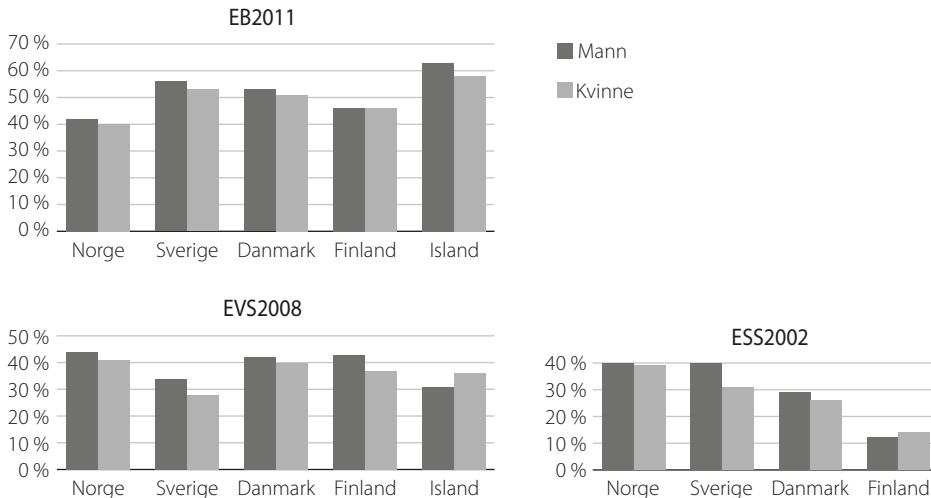
- = ingen signifikante funn,

Negative tall indikerer at menn deltar i større grad enn kvinner. Som vi ser av tabellen er det særlig innenfor idretten at vi finner en markant forskjell mellom kjønnene. Menn deltar i større grad enn kvinner innenfor denne organisasjonstypen og prosentdifferansen varierer mellom 6,3 og 8,4 prosentpoeng, og det er signifikante funn fra minst ett datasett innenfor hvert av de 5 nordiske landene. Kvinner er på sin side mer aktive innen religiøse og veldedige organisasjoner.

Alder

Når det gjelder alder, har denne variabelen i tidligere nasjonale studier vist seg å ha en kurvelineær, konkav sammenheng med deltakelse. Det betyr at deltakelsen starter lavt når alderen er lav, for så å stige med alderen fram til rundt 50. Deretter snur det, slik at deltakelsen begynner å falle tilbake etter hvert som man blir eldre. Vår analyse gjenspeiler tidligere funn, men er ikke like entydig som litteraturoversikten i tabell 2 indikerer. Figur 3 under viser de signifikante resultatene fra de tre datasettene.

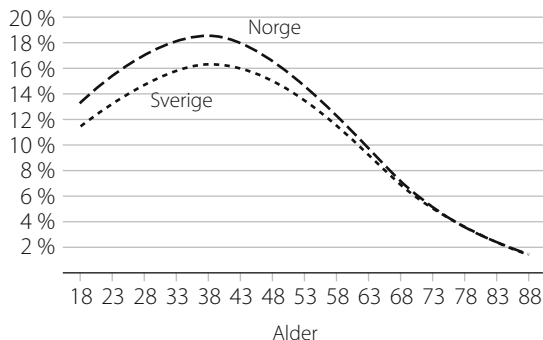
Figur 3. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid., etter alder og land. Kun land med signifikante utslag er med i figurene.

For Norges del er den forventede kurveformen til stede i undersøkelsene for 2002 og 2008. Også i Danmark og Finland finner vi tilsvarende kurvelineær form for 2011-undersøkelsen. For Island spriker resultatene noe. I 2011 går kurven for dem faktisk i motsatt retning, for der er deltakelsen lavest når man er midt i livet, og høyere blant de yngre og eldre. På den andre side så viser resultatene for 2008-undersøkelsen et mønster som er mer i tråd med de andre landene. Det er med andre ord en viss usikkerhet knytt til forholdet mellom alder og frivillighet på Island, selv om ting kan tyde på at 2011-undersøkelsen nok har et vist innslag av feilmåling for Island sitt vedkommende. For Sverige sin del finner vi ikke noen signifikante utslag på aldersvariabelen. Det betyr at frivillig deltakelse i Sverige er jevnt fordelt på aldersgruppene, mens den er mer skeivfordelt i Norge.

Når det gjelder fordelingen av den frivillige aktiviteten og alder etter organisasjonstyper så er det særlig de største organisasjonstypene som tiltrekker seg flest folk, idrett og interesseorganisasjoner, som viser kurvelineære og signifikante resultater. Men, selv om sammenhengen mellom alder og frivillig deltakelse i idrettslag er kurvelineær er det viktig å understreke at flesteparten er aktiv i ung alder, noe som denne figuren viser:

Figur 4. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid for idrettsorganisasjon etter alder og land (gjennomsnitt for 2002 og 2008)

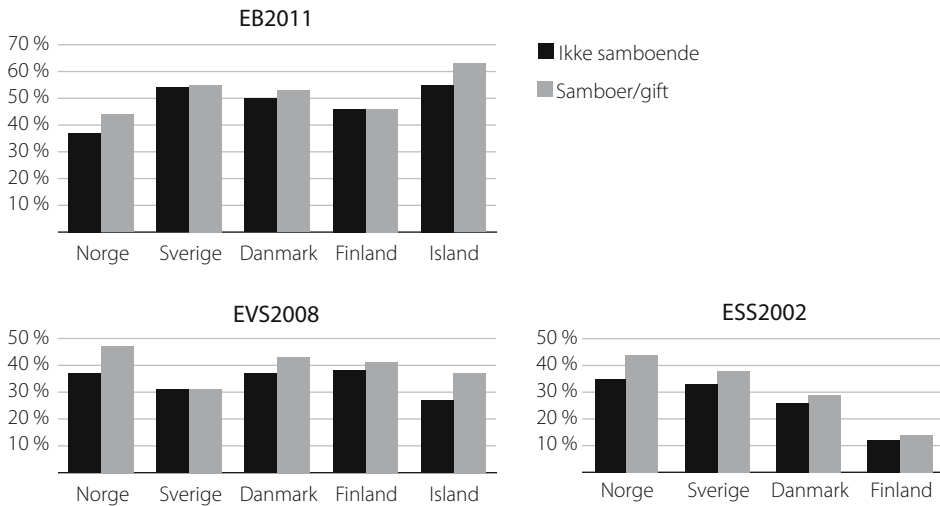

Her kommer toppunktet for sammenhengen på en vesentlig tidligere fase i livet sammenlignet med den generelle frivilligheten.

Sivilstatus

Når det gjelder sivil status finner vi få signifikante sammenhenger for frivillighet generelt. Det er bare i Norge at sivilstatus har noe å si for frivillig deltakelse (datasettene for 2002 og 2008). Som det går fram av figurene under så ligger prosentdifferansen mellom kvinne og mann på mellom 9 og 10 prosentpoeng i 2002 og 2008-undersøkelsen. Dersom vi ser på organisasjonstyper så finner vi et positivt forhold mellom sivil status og deltakelse i idrettsorganisasjoner for Norge og Island. Mens det er et negativt forhold for deltakelse i kulturorganisasjoner i Danmark og Finland.

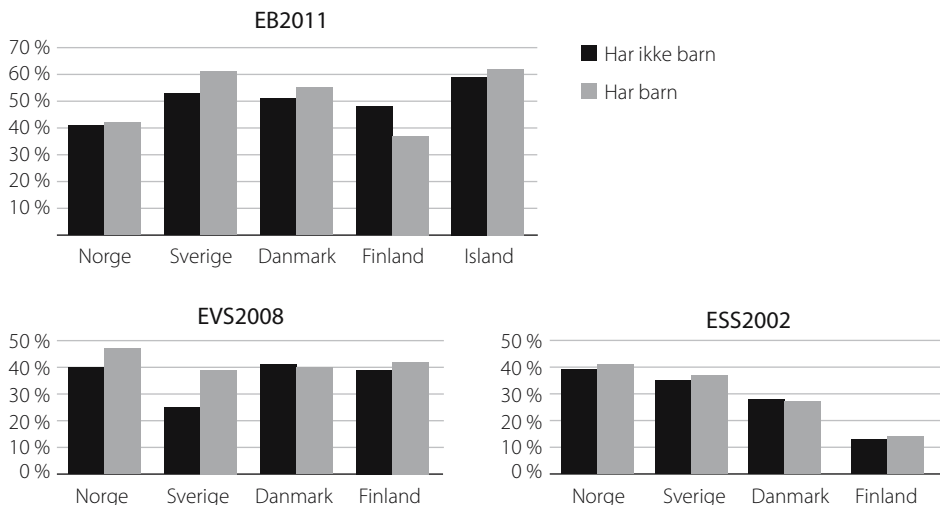
Figur 5. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid, etter sivilstatus og land

Barn i husholdningen

Om vi ser på forholdet mellom frivillig arbeid og det å ha barn i husstanden så finner vi forholdsvis få signifikante funn. Mekanismen som kan tenkes å ligge bak er at foreldrene engasjerer seg i barnas aktiviteter, og dermed trekkes inn som fotballtrenere, speiderledere, og så videre. Resultattabellen viser at det å ha barn har en positiv effekt i Sverige og på Island. Noe overraskende viser tabellen også en negativ effekt i Finland. Der har personer med barn i husstanden lavere sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid. Det er klart at det å ha barn er tidkrevende, og tidligere studier har da også vist at foreldre i denne perioden gjerne legger sine egne aktiviteter på is for en periode. Dersom man ikke kompenserer med frivillig arbeid knyttet til barnas aktiviteter vil frivillig arbeid generelt reduserer, og kan hende er det slik det er i Finland.

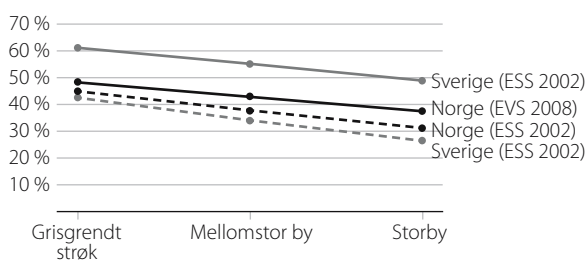
Figur 6. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid etter om en har barn i husholdning eller ikke og land

Bosted

Variabelen «bosted» skiller mellom folk som bor i rurale områder (grisgrendte strøk), mellomstore områder, og i storbyer. Tidligere undersøkelser med slike variabler har vist at det er høyere sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid i mindre befolkningstette områder enn i byer.

Figur 7. Sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid, etter bosted og land

Våre data viser at dette mønsteret stemmer overens for Sverige og Norge sin del. Som figuren over viser så er det større sannsynlighet for at en utfører frivillig arbeid dersom en bor i mer grisgrendte strøk av landet sammenliknet med de

som bor i storbyene.⁸ For de øvrige landene er befolkningstetthet ikke noen relevant faktor for å forklare forskjeller i frivillig deltakelse generelt. Dersom vi ser på sammenhengene mellom bosted og deltakelse i de ulike organisasjonstypene så er det to funn som gjør seg gjeldende. For det første så finner vi flere signifikante funn innenfor idretten. Dette gjelder for Sverige, Norge og Danmark. For det andre så finner vi signifikante funn innenfor nesten alle organisasjonstypene fordelt på de tre undersøkelsene for Norge sin del. Samtlige (med unntak av funn fra Eurobarometer 2011) peker i samme retning, nemlig at sannsynligheten for frivillig deltakelse øker dess færre som bor i området en holder til.

Arbeidsledighet

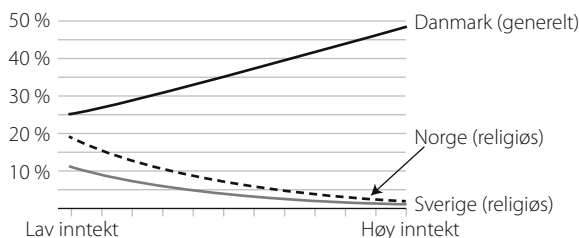
Arbeidsledighet er en signifikant forklaring på fravær av frivillig deltakelse i Danmark og Finland. I disse landene deltar arbeidsledige personer i mindre grad enn de som er i arbeid. For de andre landene er denne sammenhengen ikke sterk nok til å ha noen signifikant innvirkning på deltakelsen. Som litteraturoversikten i tabell 2 viser, er disse resultatene i rimelig samsvar med tidligere studier på arbeidsledighet. Dette står i kontrast til sammenhengen vi fant på Island i verdiundersøkelsen 2008, hvor vi finner en positiv sammenheng. Bryter vi funnene ned på organisasjonstyper finner vi bare en signifikant negativ sammenheng for idrettslag i Danmark.

Inntekt

Dessverre finnes ikke variabelen inntekt i Eurobarometeret 2011. De to andre datasettene viser imidlertid at for frivillig deltakelse totalt sett, eksisterer det få skiller mellom folk med ulike inntekter når vi ser på frivillighet generelt. Det eneste landet som viser en sammenheng er Danmark for 2008. Her finner vi en forskjell mellom de med lavest inntekt og de med høyest inntekt på 25 prosentpoeng. I Norge og Sverige finner vi videre en negativ sammenheng innenfor de religiøse organisasjonstypene. Figuren under viser forskjellene mellom de ulike inntektsgruppene:

8. Et noe overraskende funn fant vi for Norge sin del i Eurobarometeret 2011 der sannsynligheten for deltakelse er høyere i urbane områder enn i rurale strøk. Dette tror vi skyldes et utslag av feilmåling der Eurobarometeret har truffet en i overkant stor mengde Osloborgere som sier de utført frivillig arbeid, dette særlig når vi sammenligner med de tidligere undersøkelsene. I Eurobarometeret 2011 sier så mange som 80 % av de spurte fra Oslo at de har utført frivillig arbeid. I den Europeiske verdiundersøkelsen fra 2008 er tallet langt lavere og ligger på 35 %. For ESS 2002 er tallet 38 % (inkluderer også respondenter fra Akershus).

Figur 8. sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid etter inntekt og land

Fødested

Variabelen fødested skiller mellom de som er født og de som ikke er født i landet. Variabelen kan benyttes for å undersøke variasjonen i deltakelse mellom majoritets- og minoritetsdelen av befolkningen innenfor de respektive landene. Jevnt over er det forholdsvis få funn der fødested spiller en vesentlig rolle for om en utfører frivillig arbeid eller ikke. Der det finnes sammenhenger er de stort positive, hvilket betyr at det å være født i landet øker sannsynligheten for å ha utført frivillig arbeid.

Oppsummering

I tråd med forventningene fra litteraturen om individuelle ressursvariabler, viser det seg at de ressursene enkeltpersoner innehar er gode prediktorer på hvorvidt man deltar i frivillig arbeid eller ikke. Analysen av tre ulike datasett viser at utdanning og alder nesten gjennomgående slår likt ut på tvers av de nordiske landene, og da henholdsvis i en positiv retning for utdanning, og en kurvelineær retning for alder (hvor deltakelsen stiger fram til en viss alder, for så å synke). For de andre variablene vi har undersøkt er påvirkningen mer ulik, avhengig av hvilket land vi studerer. Et viktig poeng vi kan slå fast er at den frivillige deltakelsen i Norge er sosialt skeivere fordelt sammenliknet med de andre nordiske landene: Utdanning er viktig for alle organisasjonstyper i Norge, mens den bare er det for enkelte typer organisasjoner i de andre landene. Bosted – målt som høy vs. lav befolkningstetthet – har betydning, noe som Norge bare har til felles med Sverige. Videre er det bare i Norge at sivilstatus spiller noen rolle for hvorvidt man deltar i frivillige organisasjoner. Disse funnene støtter opp om Enjolras og Wollebæk (2010) sine påstander om at Norge skiller seg fra de andre nordiske landene ved at sosial bakgrunn har mer å si for deltakelsesmønsteret her enn det har i de andre landene. Hvorfor er dette tilfelle? Hva er det med Norge og nordmenn som gjør at vi har større sosiale forskjeller mellom dem som gjør frivillig arbeid og dem som ikke gjør det? Resten av rapporten skal vi konsentrere oss om dette spørsmålet.

Norge som annerledesland

Analysen av mønstre i frivillig deltakelse i Norden viste at

- Individuelle ressurser påvirker deltakelsen i alle nordiske land, og at
- Norge skiller seg ut som landet hvor slike variabler slår sterkest ut.

Det betyr med andre ord at individuelle trekk som utdanningsnivå har mer å si for hvem som deltar i Norge enn i andre nordiske land. Hva er det med Norge som gjør at landet skiller seg fra resten av Norden? Har Norge en annen frivillighetskultur? Har organisasjonene i dette landet utviklet seg i et annet klima enn de andre nordiske landene, som i tur kan forklare dagens ulikheter i deltakelsesmønstre? Er frivillig sektor dominert av andre typer organisasjoner enn i resten av Norden? Møter nordmenn barrierer som hindrer dem fra å delta, og som svensker, dansker, finner og islendinger ikke møter? Vi starter denne diskusjonsdelen først med en analyse av de barrierer som individer eventuelt kan møte.

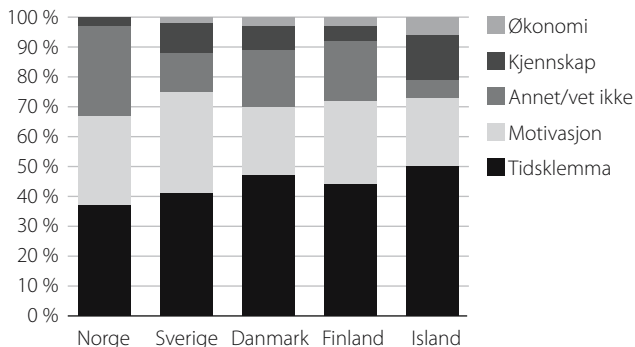
Barriereanalyse

Det teoretiske perspektivet vi dro fram innledningsvis i denne rapporten peker på at de som ikke deltar enten ikke kan, ikke vil, eller ikke vet hvordan. Kan disse mekanismene også forklare forskjellen i deltakelse? Eurobarometeret 2011 har spurt dem som ikke deltar om hvorfor de ikke gjør det. Det er særlig to forhold som er av interesse her: Er det slik at norske respondenter oppgir andre grunner til hvorfor de ikke involverer seg frivillig for lag og organisasjoner? Er det for eksempel mangel på tid (tidsklemma) som gjør seg gjeldende i sterkere grad i Norge sammenliknet med andre land? Det andre forholdet som er av interesse er om det er noe som særmerker de som ikke utfører frivillig arbeid etter hva de oppgir som hovedgrunn. Hva kjennetegner de som oppgir mangel på tid som hovedgrunn? Er det slik at det er noen grupper av befolkningen som er systematisk representert i noen av de ulike svarkategoriene som blir oppgitt?

Vi begynner med å se på hva respondentene innenfor de ulike landene har oppgitt som grunn for hvorfor de ikke har utført frivillig arbeid. Figur 10 lister opp fem svaralternativer. Noen av disse er slått sammen for å gi et mer oversiktlig bilde.⁹ Vi skiller mellom:

- a) tidsklemma: de som oppgir at de ikke har tid,
- b) motivasjon: de som oppgir at det ikke interesserer dem eller ikke har noen grunn,
- c) annet/vet ikke: de som oppgir annet eller ikke vet,
- d) kjennskap: de som oppgir at de ikke vet hvordan en skal gjøre eller hvordan en skal finne den riktige organisasjonen
- e) Økonomi: de som oppgir økonomiske årsaker som for eksempel reise-utgifter.

Figur 9. Hovedgrunn til at en ikke for tiden utfører frivillig arbeid, etter land

Som det går frem av figuren så er det ikke de helt store forskjellene mellom Norge og resten av Norden når det gjelder hva en oppgir som grunn til at en ikke for tiden utfører frivillig arbeid. Noen interessante funn er likevel verdt å merke

9. Analysen baserer seg på Eurobarometeret 2011, spørsmål QB27: «Hva er hovedgrunnen for at du for tiden ikke gjør noe frivillig arbeid? Svar: 1. Det interesserer meg ikke 2. Jeg har ikke tid 3. Jeg vet ikke hvordan jeg skal gjøre det 4. Jeg vet ikke hvordan jeg skal finne den riktige organisasjonen der jeg kan få nytte for mine ferdigheter eller min erfaring 5. Økonomiske årsaker (f. eks. reiseutgifter) 6. Annet (SPONTANT) 7. Ingen grunn (SPONTANT) 8. Vet ikke

seg. Vi ser at manglende tid er den grunnen flest oppgir i alle nordiske land. Selv om dette også er den viktigste grunnen i Norge er det noe færre som oppgir dette sammenlignet med Danmark og Island. Sverige ligger her nærmere Norge, med Finland som en slags mellomposisjon. Ser vi på de mer motivasjonsorienterte svarene (de som ikke har interesse eller som ikke oppgir noen grunn) så utgjør dette 30 % av svarene for Norge sin del. Det er noe mindre enn i Sverige men betraktelig mer enn for Danmark og Island som begge har 23 % av svarene innenfor denne kategorien. Den neste svarkategorien «Annet/ vet ikke» utgjør en stor del av svarene for Norge sin del sammenliknet med de andre nordiske landene. 30 % av de norske svarene grupperes inn i denne kategorien noe som er vesentlig høyere sammenlignet med Island (6 %) og Sverige (13 %). Selv om dette utgjør en stor svarkategori for Norge så er det vanskelig å si hva en skal legge i det og hva slags grunnngivelse som ligger bak. Når det gjelder de to neste svarkategoriene kjennskap og økonomi finner vi at Norge ligger svært lavt sammenlignet med de andre nordiske landene. Bare 4 % av de ikke-aktive oppgir manglende kjennskap til organisasjonslivet som hovedgrunn og fattige 0,3 % oppgir økonomiske årsaker. I Sverige er det til sammenligning 10 % av de som ikke utfører frivillig arbeid som ikke vet hvordan man skal gjøre det eller finne den rette organisasjonen. I og med at på bakgrunn av de foregående analysene har funnet at det er større sosiale forskjeller mellom de som deltar og ikke deltar i Norge sammenlignet med resten av Norden, så skulle en forvente at det var flere som oppgav manglende kjennskap og/ eller økonomiske årsaker til at en ikke deltar.

Det neste steget i denne analysen er å se på sammenhengen mellom de ulike oppgitte hovedgrunnene til å ikke delta opp i mot sosiale bakgrunnsvariabler. Tabellen under viser resultatene fra en multippel analyse tilsvarende de vi har gjort ovenfor for frivillighet generelt i Norge:

Tabell 10. Sosial bakgrunn og hovedgrunn for ikke å gjøre noe frivillig arbeid, Norge

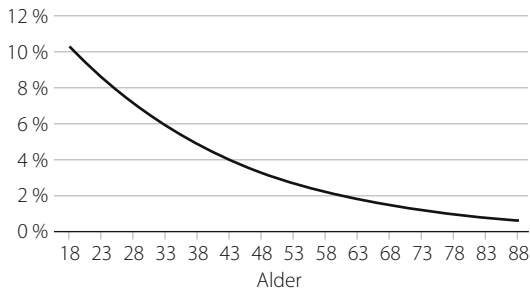
	Tidsklemma	Motivasjon	Annet	Kjennskap	Økonomi
Kjønn					
Alder				–	
Utdanning	+		–		
Sivil status	+		–		
Barn	+		–		
Bosted					
Arbeidsledig	–		+		

- + = positiv sammenheng signifikansnivå $p < 0,001$
 – = negativ sammenheng signifikansnivå $p < 0,001$
 + = positiv sammenheng signifikansnivå $p < 0,05$
 – = negativ sammenheng signifikansnivå $p < 0,05$
 ∩ = kurvelineær sammenheng signifikansnivå $p < 0,05$

tomme celler = ikke signifikante funn, N=597.

Som det går fram av tabellen så er det ingen signifikante funn når det gjelder svaralternativene som går på motivasjon og økonomi. Noe av dette kan nok skyldes at det er få respondenter innenfor de ulike svarkategoriene (samlet er det 597 respondenter). Videre så ser vi av tabellen at tidsklemma, som er det svaralternativet flest oppgir, ser ut til å ramme den samme gruppen av befolkningen som er aktive innenfor frivilligheten. De som begrunner sitt manglende engasjement med tidsklemma er altså de som har høyere utdanning, lever sammen med en partner (gift eller samboer) og har barn. I tillegg har de arbeid. Ser vi derimot på de som oppgir andre grunner («Annet/ vet ikke») så ser vi at har diametralt motsatte kjennetegn. Individuer med lavere utdanning som ikke er gifte eller samboere, som ikke har barn og som er arbeidsledige har større sannsynlighet for å oppgi andre grunner eller «vet ikke» for hvorfor de ikke utfører frivillig arbeid. Likevel er det vanskelig å si helt sikkert hva en skal lese ut av et slikt resultat ettersom det knytter seg en del usikkerhet til hva som inngår i kategorien «annet». Derimot kan vi med større sikkerhet slå fast at de som ikke helt vet hvordan de skal gå fram for å utføre frivillig arbeid oftere kommer fra den yngre delen av befolkningen. Omregnet til sannsynligheter så viser figurer under hvordan manglende kjennskap til å finne den rette organisasjonen minker etter hvert som en blir eldre.

Figur 10. Sannsynlighet for å oppgi manglende kjennskap som barriere for frivillig deltakelse etter alder, Norge.

Når vi analyserer tilsvarende modeller for de andre nordiske landene så finner vi mye av det tilsvarende som vi finner i Norge. Det vil si at tidsklemma, spesielt i Danmark og Sverige, oftere rammer de med barn og arbeid. Ellers er det mer sporadiske sammenhenger som det er vanskelig å spore noe entydig mønstre ut av, da særlig med tanke på Norge som annerledesland.¹⁰

Oppsummering av barriereanalyse

I analysene av barrierene for frivillig deltakelse kan vi slå fast at:

- Hovedvekten av de spurte i Norge, rundt 37 %, oppgir manglende tid som viktigste grunn til at en ikke utfører frivillig arbeid.
- Disse deler i stor grad de sosiale kjennetegnene med de som utfører frivillig arbeid (høyt utdannede, gifte/ samboere, har barn og arbeid).
- Sammenliknet med resten av Norden er det få i Norge som oppgir manglende kjennskap og personlig økonomi som viktigste grunn til å ikke delta
- En stor andel i Norge oppgir «Annet» eller «Vet ikke»
- Det er særlig blant de unge at vi finner de som oppgir manglende kjennskap til hvilken organisasjon de skal utføre frivillig arbeid for.

10. For spesielt interesserte rapporterer vi i appendiks tabeller for logistiske regresjoner med de ulike svaralternativene etter land.

Vi skal nå løfte blikket og undersøke hvorvidt trekk ved Norge kan forklare hvorfor deltakelsen er sosialt skjevere i Norge enn i andre nordiske land. Mer konkret vil vi se på den historiske utviklingen av frivillige organisasjoner i Norden. Har organisasjonene utviklet seg i en annen kontekst i Norge, som igjen kan forklare hvorfor deltakelsesmønsteret har et sterkere preg av sosial ulikhet her i landet?

Historisk utvikling av frivillige organisasjoner i Norden

Analysene av barrierene for frivillig deltakelse i Norden gir viktig innsikt i hva folk oppgir som viktige grunner for ikke å delta. Likevel var det overordnet sett små forskjeller mellom Norge og resten Norden. Spørsmålet er derfor om den historiske utviklingen i de ulike landene kan hjelpe oss å identifisere vesentlige forskjeller mellom Norge og den andre nordiske landene, og som er relevante for deltakelsesmønsteret i dag. I denne delen stiller vi derfor spørsmålet i hvilken grad konteksten spiller noen rolle for deltakelsesmønsteret i frivilligheten, og hvorvidt trekk ved Norge skiller seg fra de andre nordiske landene og kan forklare at deltakelsesmønsteret er skeivere her enn i resten av Norden.

Før det skal vi imidlertid gå igjennom og diskutere om det eksisterer trekk ved utviklingen av norske frivillige organisasjoner som kan tilskrives det relativt sett sosialt ujevne deltakelsesmønsteret i Norge. Særtrekk ved organisasjonslivet kan ha vokst fram over tid som et resultat av ulike behov og veivalg på gitte historiske tidspunkt, veivalg som seinere i seg selv var med å danne premisene for den frivillige sektors utvikling. Mulighetene for å delta i frivillig arbeid påvirkes av det statssystemet den frivillige sektor befinner seg i, og kan derfor være med å påvirke hvem som engasjerer seg i frivillig arbeid, og hvem som forblir utenfor organisasjonslivet. For å forstå den unike historiske konteksten til hvert av de nordiske landene vil vi derfor i den kommende delen kort beskrive den historiske utviklingen av frivillig sektor i de nordiske landene, som kan ha betydning for å forstå eventuell variasjon i deltakelsesmønstre mellom landene.

Historisk utvikling av frivillige organisasjoner

Den historiske framveksten av frivillighet i Norden viser en utvikling som på et grunnleggende plan er svært lik mellom landene. Det finnes naturlig nok lokale og nasjonale forskjeller, men disse er i hovedsak funksjonelle ulikheter og løsninger på særegne problemtrekk. Man ser tydelig en framvekst av et velferdsstatsregime som gjennom et århundre sakte formes. Det er da ikke uunaturlig at utviklingen i Skandinavia er sammenfallende, fordi både den geografiske og kulturelle nærheten fører til samarbeid og idéskaping på tvers av landegrensene.

Så langt tilbake som det attende århundre ser vi at Danmark-Norge og Sverige var både motstandere og inspiratorer for hverandre på samme tid. Dette framgår av de mange debatter og observasjoner gjennom 1700 og 1800-tallet gjort av ulike statsmenn i de respektive landene (Jansson, 1985).

En viktig del av den historiske utviklingen, som står sentralt for framveksten av de frivillige organisasjonene, er det spillerommet som opparbeides gjennom moderniseringen av staten basert på et prinsipp om folkestyre. I motsetning til i kontinental-Europa søkte man i de skandinaviske landene en konsensusdrevet løsning på frontene som oppstod i samfunnet idet nye samfunnsstrukturer, klasser og problemer på den sosiale arena følger i takt med industrialisering og urbanisering på 1800-tallet. Dette følger av den tradisjonelle nordiske fellesskapsideen, hvor staten får en ny rolle som mekler mellom partene. Dette er en sentral del av samtlige skandinaviske velferdsstater, der både komitearbeid og sentraliserte lønnsforhandlinger demper både konflikt og polarisering mellom organisasjonene. På 1920- og 1930-tallet ble disse økonomiske løsningene implementert i Skandinavia, og resultatet er en stabil økonomisk og politisk sfære, hvor samtlige grupper øker sin samlede velstand uten å volde finansielle problemer for motgruppene. Dette er kjernen i den skandinaviske konsensusmodellen. Den er fundamental for framveksten av det brede organisasjonslivet i Skandinavia.

Når de politiske institusjonene er tuftet på konsensus, der sosialpolitikk er drevet fram i fellesskap, gir det også en stabilitet for de frivillige organisasjonene. Det er liten forskjell på regelverk eller utførelse fra statens side ved regjeringsskifter. Det vil si at selv om partiene som sitter i regjering forandres ved valg, beholder man den grunnleggende konsensus og praksis ovenfor de andre sosiale aktørene. Dermed får alle frivillige organisasjoner en forutsigbar partner i de statlige institusjonene, noe som gir et langsiktig perspektiv for begge parter. Når nye behov oppstår, er det stort spillerom for organisasjonene til å skape nye institusjoner og knytte disse opp mot staten som medspiller. Dermed finner man et dynamisk avhengighetsforhold mellom stat og frivillig sektor som gir et kontinuerlig samhandlingsmønster i takt med utviklingen av sosiale tiltak. Utgangspunktet i konsensustanken er å gi best mulige løsninger på sosiale problemer. Dette forklarer den ønskede overtakelse av statlige institusjoner på sikt når det gjelder sosiale løsninger. Organisasjonene fordrer selv økt statlig innflytelse der statens ressurser og ekspertise gir styrkede løsninger for fellesskapet (Klausen og Selle, 1995). Dermed konkurrerer ikke de ulike organisasjonene mot hverandre så direkte som eksempelvis i Frankrike, og organisasjonslandskapet og kulturen blir en sterkt integrert del av staten som helhet.

For individets rolle er konsensusstanken helt avgjørende for muligheten til deltakelse i frivillig arbeid og selve deltakelsesmønsteret. I det skandinaviske konsensusdemokratiet skapes det et bredt spekter av frivillige organisasjoner som har behov for medlemmer til de daglige gjøremål. Siden man har sitt virke i flere sektorer og på flere nivåer, vil det være plass for mange forskjellige former for frivillig deltakelse. Dermed blir tersklene for å bidra svært lave, og personer med ulik bakgrunn kan delta på lik linje. Dette skaper en deltakelseskultur som fostrer legitimitet og høy aktivitet på tvers av grupper. Samtidig gir det rom for flerdimensjonal frivillig deltakelse, der et individ kan være aktiv på flere plan samtidig. For eksempel kan man være aktiv i yrkesorganisasjonen gjennom arbeidsplassen, samtidig som man er aktiv i velforeningen der man bor og støtter Røde Kors på fritiden som frivillig i hjelpekorpsset. Der de ulike sosiale lagene ikke polariseres, får individet større frihet til å delta på flere områder og terskelen er lav. Dette er et viktig særtrekk for Skandinavias frivillighetsmønster. Det er med på å forklare den høye deltakelsesraten vi finner i regionen sammenlignet med resten av Europa (Klausen og Selle, 1995).

De skandinaviske landene er altså preget av likhet. Island og Finland er de nordiske periferiene, og har på enkelte områder en annen historisk bakgrunn og utvikling enn de skandinaviske landene. Deres posisjon som kolonier og territorier underlagt de skandinaviske landene eller Russland påvirket i stor grad de frivillige organisasjonenes organisering, spillerom og fokus. En av de viktigste forskjellene finner vi for eksempel i organisasjonenes formål, da særlig i det finske tilfellet. Skandinaviske organisasjoner opererte som «voice-aktører» ovenfor det etablerte, mens de finske organisasjonene hadde et «exit»-motiv: Finske organisasjoners ønske var uavhengighet, først fra Russland, så fra Sovjetunionen.

Fram mot midten av 1800-tallet finnes det store sosiale utfordringer som man diskuterer og forsøker å gjøre noe med. Et av de viktigste områdene er fattigdom og selvhjelp. Samtidig savnes det statsinstitusjoner både for utdanning og for hjelp til svakere grupper. Det er i dette klimaet at kirken restrukturerer seg selv og en vekkelsesbølge følger i samtlige skandinaviske land. I den kristne folkebevegelsen som nå følger får prestene rollen som organisator og yter av hjelp til de fattige. Dette bygger på en moderne kristen ideologi om filantropi og medmenneskelighet. For eksempel ser vi dette i Danmark i form av den «grundtvigske folkelige bevægelse» og den «indre mission». Disse blir grunnleggere av nye organisasjoner som forsamlingshus, sparekasser og fellesmeierier. I Norge og Sverige finner vi en tilsvarende organisasjonsstruktur rundt vekkelsesbevegelsene. På dette feltet ser vi mange likheter mellom de skandinaviske landene, da det var

tette bånd mellom dem hva gjelder både ideologi og samfunnsdiskurs før og etter Napoleonskrigene. For eksempel bygger Svenska Kyrkan sin presteutdanning og konfirmasjonsundervisning på samme formel som den norske. Erfaringer, ideer og organisasjonsstrukturer deles således på tvers av landegrensene. Dette ser vi også igjen i moderne skandinaviske organisasjoner, der det er svært vanlig å ha en søsterorganisasjon i nabolandene (Klausen og Selle, 1995), (Jansson, 1985).

På andre halvdel av 1800-tallet ser vi fremveksten av de økonomiske organisasjonene i Skandinavia. Med de nye yrkesgruppene samt erosjonen av de beskyttende kongelige laugene ser vi en situasjon der moderne arbeiderorganisasjoner gradvis etableres. I første omgang dreier det seg om institusjoner som kan beskytte økonomiske interesser både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Disse er, i motsetning til de kristne organisasjonene, orientert kun mot sine medlemmer. Sosial- og sykeforsikring samt arbeidervern er eksempler på slike institusjoner. I Norge vokser det fram håndverkerforeninger, kjøpmanns- og handelsforeninger, industriforeninger, sjømannsforeninger, samt lege- og juristforeninger. Dette viser tydelig at denne aktiviteten favner om mange yrkesgrupper. Denne bredden er et særtrekk for de skandinaviske landene (Steen, 1958), (Jansson, 1985).

På dette tidspunktet fødes de første politiske partier i Skandinavia som følge av de nye samfunnslagene. Dette er et svært viktig element for å forstå forholdet mellom stat og frivillig sektor, fordi folkebevegelsen bak organisasjonene er den samme som folkebevegelsen bak partiene. Dette skaper stor legitimitet til statens institusjoner, samtidig som et tett samarbeid faller naturlig (Krag og Gersmann, 1944), (Gros, 1947), (Geieger, 1947), (Hernes, 1978), (Kuhnle og Selle, 1990), (Klausen og Selle, 1995), (Lindqvist, 1990), (Seip, 1994).

På Island ga landets status som del av Danmark begrensninger på organisasjonslivet (Jónsson, 2001). Derfor finner vi ikke på Island frivillige organisasjoner før sent på 1800-tallet. I motsetning til Skandinavia får ikke kirken samme posisjon, og den spiller dermed en liten rolle i både organisasjonslivet og fattigdomshjelpen. Her gjelder vikingtradisjonen med familiefokus, som minner mer om katolsk ideologi for hjelp og støtte enn sosialdemokratisk universalisme. Familiefokuset medfører da at behovet for frivillige organisasjoner knyttet til fattigdomsproblemet ikke er til stede i så stor grad som i Skandinavia, før godt inne på 1900-tallet. Det som derimot vokser frem på Island er uformelle grupper blant samfunnseliten i Reykjavik, der bøker, publisering, arbeidsprosjekter og fritidsaktiviteter står i fokus. Disse er lukkede klubber, noe som begrenser bredden og dybden til de islandske organisasjonene sammenlignet med Skandinavia i denne tidsperioden (Klausen og Selle, 1995), (Hrafnisdóttir, 2006).

Som i Skandinavia var det fattigdom og den nye samfunnsstrukturen i en modernisert produksjonsøkonomi som åpnet opp for organisasjonene i Finland. Embetsmannsstaten hadde over en lengre tidsperiode kontroll over det finske samfunn, men motkravene og behovene for reform og frivillighet ble så store at man i praksis valgte å alliere seg med organisasjonene. I Finland var det riktignok mye større protest- og motstandsbevegelse mellom stat og organisasjon, der det var elitestyrt allianser som til slutt åpnet for større foreningsfrihet. I Skandinavia var organisasjonene en ønsket partner i oppbygningen av den moderne stat, mens den i Finland ble et polariseringsinstrument som vokste seg fram gjennom protestsyklar. Dette skapte en grunnleggende forskjell mellom Skandinavias og Finlands organisasjonskultur, frivillighetskultur og politiske kultur (Stenius, 1987).

På 1900-tallet er det et typisk trekk for Skandinavia at organisasjonene vokser til å bli landsomfattende masseorganisasjoner som spesialiserer seg i større grad mot enkeltspørsmål. På samme tid overføres det overordnede ansvaret for store samfunnsspørsmål til statsinstitusjoner, som for eksempel eldre- og sykeomsorg. Samtidig ser vi den første profesjonalisering av frivillig fattigdomshjelp. En effekt av moderniseringen finner vi for eksempel i Danmark, der organisasjonene blir mer statssentrerte med tettere bånd til statens egne institusjoner. Dette skaper stabile, komplekse nettverk hvor frivillige organisasjoner går fra å være i opposisjon til staten til å bli samfunnsbærere. Med dette følger en økt byråkratisering av frivillig sektor i Danmark. Dermed blir organisasjonene en verdifull samarbeidspartner og rammesetter for statens regulering av denne sektoren. Denne utviklingen finner vi også i Sverige og i Norge, der organisasjonen institusjonaliserer seg og knytter nære bånd til staten.

Under den store depresjonen på 1930-tallet ser vi i Skandinavia at staten og organisasjonene samarbeider tett. Særlig gjelder dette løsningen mellom de tre konfliktfrontene mellom arbeiderklassen, jordbruket og næringslivet. I Norge kan det eksemplifiseres gjennom landbruksforliket, der arbeiderbevegelsen og bondebevegelsen finner hverandre i en sosialøkonomisk løsning som innebærer sentraliserte lønnsoppgjør og landbrukssubsidier. Dette er avgjørende for enkeltindividets mulighet til å delta i de ulike organisasjonene, fordi de ikke er fordelt mellom arbeiderklasse, bønder og industriiere. Dermed kan man både være organisert i en fagforening, samtidig som man er medlem av eksempelvis en kristen-liberal forening. Rokkan observerer at Skandinavia består av homogene samfunn med sprikende skillelinjer som ikke polariserer hverandre (Rokkan m. fl., 1999). Dette gir grunnlaget for den svært brede medlemstilslutningen som vi kan observere i Skandinavia i dag.

Når vi ser på den islandske utviklingen av frivillig arbeid i første delen av 1900-tallet, finnes det mange likhetstrekk med den skandinaviske utviklingen. Organisasjonene er pådrivere og innovatører for velferdsstaten, og kvinnene står særlig sterkt i de sosiale bevegelsene. Når staten hadde mulighet til å overta og forbedre tilbudet, ville de frivillige organisasjonene ofte overføre oppgavene uten stor motstand (Kuhnle og Selle, 1990).

Det finske foreningsvesenet blir på sin side rundt århundreskiftet betydelig styrket fra den spede begynnelsen på 1860-tallet (Siisiainen, 1992). Fram mot borgerkrigen knytter de ulike organisasjonene kommunene sammen både ideologisk og politisk. Foreningsvesenets nettverk dekker mange områder; sosioøkonomisk, politisk, kulturelt og estetisk-kunstnerisk. Gjennom 1800-tallet ser man derimot at foreningene i stor grad var polariserende og avgrensende mellom de ulike samfunnslagene. Dette fører til en fordeling av høyre-radikale og venstre-radikale krefter i Finland, noe som ender opp i borgerkrigen i 1918 etter det russiske rikets oppløsning. For frivillighetsorganisasjonene er denne borgerkrigen et tilbakeslag fordi man polariserer forholdet mellom venstre- og høyresiden i Finsk samfunn. De ulike organisasjonene trekker seg bort fra den allmenne sfære og forskanser sine organisasjoner innenfor sin politiske gruppe. Den grunnleggende konsensusdrevne frivillighetsstrukturen man ellers finner i Norden er ikke til stede i Finland. Dermed finner man opp gjennom 1900-tallet en rekke protestsyklus som både grunnlegger organisasjoner og gir liv til nye konfliktlinjer ettersom samfunnet utvikler seg.

Utfordringene de siste tiårene – fra slutten av 1900-tallet og inn i 2000-tallet – er i hovedsak like både på tvers av land og mellom organisasjonstyper. De nordiske organisasjonene opererer over et svært bredt spekter, og følgelig vil ulike organisasjoner støte på nye utfordringer som er særegne for den sektoren de tilhører. For eksempel vil et idrettslag ha andre utfordringer enn en selvhjelpsorganisasjon. Likevel ser man i nyere tid et mønster av utfordringer som er felles for flesteparten av de organisasjonene som er knyttet til medlemmer og virke.

Det er i utviklingen av profesjonelle aktører at man finner en av årsakene til reduksjonen av organisasjonenes virke, samt begrensning for medlemmers deltakelse. Økt krav om kompetanse, samtidig som sosialpolitikken har blitt profesjonalisert, utfordrer organisasjonenes virke. De store allmenne samfunns-spørsmålene som skolegang, eldreomsorg, yrkesrettigheter, miljø og sikkerhet er per i dag innlemmet i statsapparatet. Dermed er organisasjonenes spillerom redusert og spisset inn mot helt konkrete spørsmål og samfunnsforhold. Hvilke ressurser som en organisasjon da trenger, vis inn mot kompetanse og finansiering (Klausen og Selle, 1995). Hvis man ser på selvhjelpssektoren i Norge på

1980- og 1990-tallet finner vi spor av dette fenomenet. Selv om staten overtar i stor grad fattigdoms- og rushjelp på 1970-årene, forsvinner ikke behovet for frivillige selvhjelpsorganisasjoner. Disse organisasjonene fungerer fremdeles som et supplement til staten og får en styrket posisjon etterpå. Det som inntreffer i Norge på 1980-tallet, er en erkjennelse av at de statlige institusjonene ikke dekker fattigdoms-/rus-/ungdomsproblematikken godt nok. Mange mennesker faller utenfor de statlige institusjonenes definisjon på hjelpetrengende, og det tilbudet som man gir, er i seg selv for begrenset. Dette fører til et internt oppgjør, der fagpersonene innenfor helse og psykiatri tar et oppgjør med seg selv og sin egen profesjon (Hjemdal m. fl., 1998).

Dette eksempelet belyser godt den nye virkeligheten for organisasjonene. I utgangspunktet fører en mangel på adekvat hjelp fra staten til en sterkere selvhjelpssektor, noe som følger et historisk mønster. Samtidig ser man at det er en profesjonsstyrt utvikling, der faglig kompetanse påviser behovet. Det er ikke slik at allmennheten eller en stor medlemsmasse framsetter krav om forbedring, snarere er det et fagkollegium med spesialkompetanse som danner «voice» i dette tilfellet.

Sivesind presenterer i Klausen og Selle (1995) seks problemer som foreninger og organisasjoner i dagens moderne samfunn må løse for å kunne videreføre sitt virke. I Sivesinds analyse dreier det seg om sosialhjelpssektoren, men problemstillingene dekker også andre deler av frivillighetssektoren. De gjenspeiler de samlede utfordringene som oppstår i det nye, moderne samfunnet. Den økte profesjonaliseringen og kompetansevidningen nevnt over er den første utfordringen frivillige organisasjoner i alle de nordiske landene står overfor. Andre utfordringer som de frivillige organisasjonene i Norden deler er rekruttering av nye frivillige og å motivere dem til innsats, finansiering, hvordan de frivillige organisasjonenes tilbud skal fordeles ut over befolkningen, samt hvordan ansvaret for å utføre oppgaver skal koordineres mellom stat og den frivillige sektor.

Oppsummering av historisk gjennomgang

Kort oppsummert kan vi altså si at den historiske utviklingen av frivillige organisasjoner i Norden først og fremst er preget av like løsninger på like utfordringer. Dette gjelder spesielt for de skandinaviske landene, mens vi ser enkelte utviklingstrekk som er særegne for Finland. Island ligner mer på Skandinavia, men tilfanget på tidligere studier er begrenset. Der det finnes ytterligere forskjeller mellom de nordiske landene skriver disse seg hovedsakelig til særbestemmelser mellom stat og frivillig sektor på enkeltområder. I nyere tid står de frivillige

organisasjonene overfor de samme utfordringene i å holde oppe rekrutteringen og å fortsette å være relevant som samfunnsaktører. Det er derfor ikke så mye å hente i den historiske utviklingen av frivillige organisasjoner når vi vil forklare hvorfor Norge skiller seg fra de andre nordiske landene med å ha en skeivere sosial profil på hvem som deltar i frivillig arbeid. Spørsmålet er derfor om det er mer generelle trekk, det vil si aggregerte data, ved landene som kan bidra til å kaste lys over forskjellene mellom Norge på den ene siden og de andre nordiske landene?

Kan mer generelle trekk ved landene gi oss en pekepinn?

Hverken analysene av barrierene for frivillig deltakelse eller den historiske gjennomgangen gav oss noen klare indikasjoner på hvorfor Norge har en skjeivere sosial fordeling av frivillig deltakelse. En mulig kilde til å bedre forstå denne sammenhengen blir derfor å se på noen mer generelle trekk ved landene som sådan.

Det er kjent at sosiale miljøer kan skape kulturer for lav eller høy deltakelse (Eriksson, 2007). For eksempel kan det i ressurssterke områder skapes en kultur for deltakelse som oppfattes som en sosial norm (Oliver, 2001). Clarke, Sanders, Stewart og Whiteley (2004) sier dette om hvordan omgivelsene påvirker individets handlinger:

The argument is that social norms are important parts of the socio-political context in which people make choices about whether to vote, to participate in other ways, or to do nothing. Norms may be internalized or externalized by the individual, and they must be credible to have an effect. This effect results from communication of which behaviours are appropriate, expected, and rewarded by others, and which behaviours are not. Clarke, Sanders, m. fl. (2004:232)

Sitatet over dreier seg om politisk deltakelse, men det er ikke vanskelig å føre argumentet over til frivillig deltakelse. Det vesentlige er om mange og/eller betydningsfulle personer syns at frivillig aktivitet er – eller ikke er – en viktig aktivitet. Når dugnad er normen i nabolaget, vil sosialt press eller et indre ønske om å passe inn i omgivelsene kunne gjøre at enkeltpersoner gjennomfører flere dugnadstimer enn om de samme personene bodde i et nabolag hvor det ikke eksisterte noen kultur for dugnad.

På samme måte som at det eksisterer ulike deltakelseskulturer fra det ene nabolaget til det andre, kan det tenkes å eksistere liknende forskjeller fra ett land til et annet. Når man tar individvariabler – som for eksempel utdanningsnivå – og aggregerer dem opp på landnivå, får man såkalte komposisjonsvariabler.

Komposisjonsvariabler er egenskaper ved landet, altså på makronivå, og denne typen variabler vil kunne ha betydning for det totale deltakelsesnivået i et land. Et viktig poeng her er at de aggregerte komposisjonsvariablene ikke bare påvirker deltakelse som summen av individenes egenskaper, men at komposisjonsvariablene av egen kraft kan dra deltakelsen opp eller ned.

Vi skal litt seinere se på i hvilken grad de nordiske landene skiller seg med tanke på befolkningens utdanningsnivå, bosettingsmønstre og inntektsforskjeller, for å se om disse forholdene kan være med på å kaste lys over hvorfor Norge skiller seg fra resten av Norden.

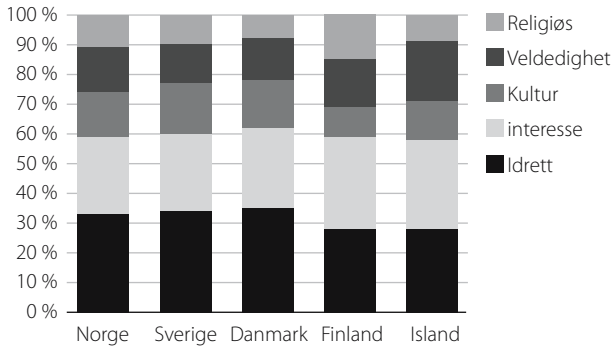
Dette gjør vi på to måter: først ser vi på om det er variasjonene mellom landene når det gjelder deltakelsesnivået for ulike organisasjonstyper. Kan det for eksempel være slik at deltakelsen i Norge er konsentrert i idretten, som vi vet fra analysen over har en noe skjev fordeling enn de andre organisasjonstypene. For det andre kan vi se på mer makrostrukturelle variabler som for eksempel økonomi (BNP per capita), utdanningsnivået samt graden av urbanisering.

Når vi gjør en slik gjennomgang er det viktig å understreke at vi ikke lenger snakker om direkte årsakssammenhenger. Mens vi tidligere i rapporten har skilt klart mellom en avhengig variabel (frivillig deltakelse) og uavhengige variabler (kjønn, alder, utdanning osv), så sier vi også at det er et mulig årsaksforhold mellom disse. Høy utdanning kan føre til høyere frivillig deltakelse, men ikke omvendt. Et slikt forhold er derimot vanskelig å etablere når vi nå ser på trekk ved landene i seg selv. Dette er til dels begrenset av datamaterialet. Det er for få enheter og informasjon på de ulike nivåene, slik at analyseteknikker som flernivåanalyser ikke blir mulig. Dette kan igjen føre til at en foretar nivåfeilslutninger, det vil si at en slutter fra et nivå til ett annet. Dels handler dette også om usikkerhet knyttet til hvilken vei retningen på sammenhengen går, vil et lands utdanningsnivå påvirke deltakelsesmønsteret eller påvirker deltakelsesmønsteret et lands utdanningsnivå? I den påfølgende delen benyttes derfor data mer som en kilde til spekulasjoner, og ikke som en kilde som forklarer hvorfor Norge er annerledes.

Er det store variasjoner i deltakelsesnivået innfor ulike organisasjonstyper mellom landene?

Figuren under viser det gjennomsnittlige deltakelsesnivået innenfor de ulike organisasjonstypene etter land. Målt her er den relative størrelsen hver organisasjonstype har innenfor hvert land. For eksempel betyr dette at i Norge er 12 % av den frivillige aktiviteten knyttet til religiøse organisasjoner. Det er tatt høyde for at folk kan delta i flere ulike typer organisasjoner.

Figur 11. Frivillig deltakelse delt inn etter relativ størrelse for organisasjonstyper. Gjennomsnitt 2002–2011.

Vi ser av figuren at idretten er den organisasjonstypen som tiltrekker seg flest folk til å drive frivillig arbeid. Idretten står for om lag en tredjedel av frivillig aktivitet i Norge, Sverige og Danmark oppgir at de har utført frivillig arbeid for denne typen organisasjoner. Nivåfordelingen forholder seg noe annerledes i Finland og Island hvor viser at interesseorganisasjonene tiltrekker seg flest folk. Til sammen knyttes over halvparten av frivillig aktivitet til interesseorganisasjonene og idrettsorganisasjonene i samtlige nordiske land. Kulturfeltet er den tredje største organisasjonstypen i Skandinavia, mens det for Finland og Island er veldedighetsorganisasjoner som inntar tredjeplassen. Felles for alle nordiske land utenom Finland er at religiøse organisasjoner utgjør den organisasjonstypen som tiltrekker seg minst andel folk til å utføre frivillig arbeid.

Alt i alt viser figuren at det ikke er store variasjoner med tanke på hvilke organisasjonstyper som dominerer i de nordiske landene. Dermed kan dette heller ikke gi oss noen indikasjoner på hvorfor det er ulikheter i deltakelsesmønsteret mellom Norge og resten av Norden.

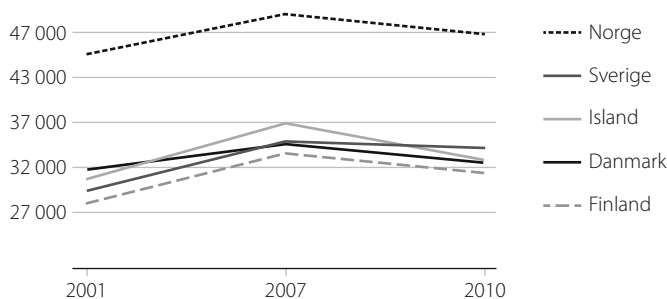
Kan komposisjonsvariabler spille en rolle?

Et annet forhold som kan tenkes å spille en rolle er komposisjonsvariabler, altså særtrekk ved landene i seg selv. En god kilde til slike komposisjonsvariabler

er «Quality of Government»-datasettene (QOG).¹¹ QOG-dataene er innhentet fra et stort mangfold av kilder så som verdensbanken, FN, UNESCO og andre forskningsdatabaser. For å gjøre analysen oversiktlig må vi sterkt begrense et utvalg av variabler som er av interesse. Her fokuserer vi på: landets økonomi, utdanningsnivået i befolkningen samt graden av urbanisering i landene. Vi innhenter tall fra årene i forkant av tidspunktet for gjennomføringen av de tre overnevnte datasettene som vi allerede har analysert. Det vil si fra henholdsvis 2001, 2007 og 2010.

Vi starter med å se på økonomien.

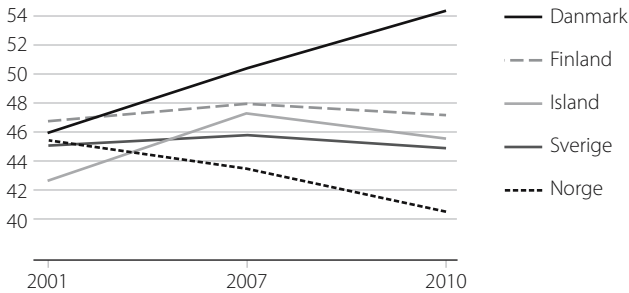
Figur 12. *Kjøpekraftsjustert (PPP) BNP per innbygger, etter land og år*¹²

Som figuren viser er det ganske stor økonomisk avstand mellom Norge og resten av de nordiske landene når det gjelder økonomi forstått som kjøpekraftsjustert BNP per innbygger. Dermed kan det tenkes at den sosiale skjevfordelingen av frivillig deltakelse i Norge henger sammen med det høye økonomiske nivået i landet, men det trenger ikke være sånn. Ett annet økonomisk mål som kan være av interesse er den såkalte GINI-indeksen som måler skjevheten i frekvensfordelingen av for eksempel inntekt. Figuren under viser utviklingen for en gini-indeks som tar for seg husholdningsinntekt:

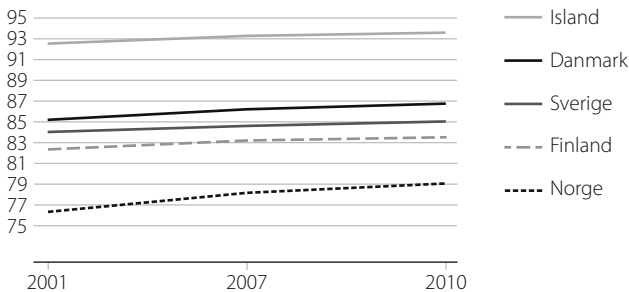
11. Teorell, Jan, Nicholas Charron, Stefan Dahlberg, Sören Holmberg, Bo Rothstein, Petrus Sundin & Richard Svensson. 2013. The Quality of Government Dataset, version 15May13. University of Gothenburg: The Quality of Government Institute, <http://www.qog.pol.gu.se>

12. Kilde: Verdensbanken (World Development Indicators). Data hentet fra: <http://www.qog.pol.gu.se>

Figur 13. Utvikling i husholdningens inntekt etter land og år¹³

Som figuren viser så er ikke husholdningsinntektene i Norge spesielt skjevare fordelt sammenlignet med de andre nordiske landene. Tvert i mot så viser tallene at Norge har minst inntektsskjevhet når vi kommer til 2010 mens Danmark har høyest.

I analysen av sammenhengen mellom frivillig deltakelse og bakgrunnsvariabler fant vi at personer bosatt i spredtbygde strøk hadde større sannsynlighet for deltakelse i Norge og Sverige. Et interessant trekk ved disse landene vil derfor kunne være graden av urbanisering til det kommer til uttrykk i figuren under:

Figur 14. Andelen av befolkningen som bor i urbane strøk¹⁴

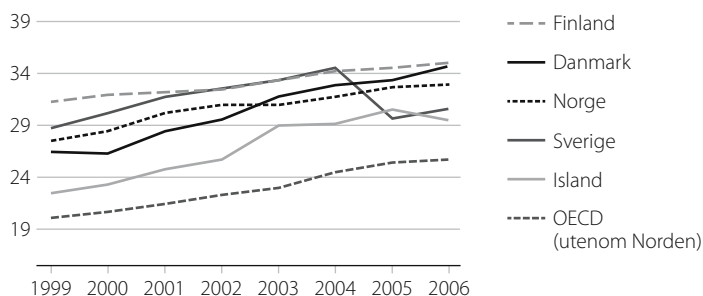
13. Kilde: Frederick Solt, 2008-09, «The Standardized World Income Inequality Database». Data hentet fra: <http://www.qog.pol.gu.se>

14. Kilde: Verdensbanken (World Development Indicators). Data hentet fra: <http://www.qog.pol.gu.se>

Figur 14 viser at Norge er det har den minste prosentandelen av folk som bor i urbane strøk sammenliknet med resten av Norden. Her finner vi altså en variabel hvor Norge skiller i noen grad mer ut enn de andre nordiske landene. På den andre side så ser vi ikke en tilsvarende utskillelse for Sverige sin del. Sverige plasserer seg midt i figuren. Videre så kan det også argumenteres for at skillene mellom de nordiske landene er forholdsvis små. En annen måte å se figuren er at flertallet av den nordiske befolkningen i 2010 (mellom 79 og 93 prosent) bor i urbane strøk.

Hva så med den forklaringsvariabelen som hadde mest gjennomgående forklaringskraft i våre individanalyser ovenfor, nemlig utdanning? Er det slik at Norge har en vesentlig høyere grad av utdanning blant befolkningen? Figuren under viser utviklingen i andelen av befolkningen som har fullført høyere utdanning i aldersgruppen 25–64 år for perioden 1999–2006:

Figur 15. Andel av befolkningen i aldersgruppen 25–64 som har fullført høyere utdanning, etter land og årstall¹⁵

Igjen er det lite som tyder på at det er vesentlige forskjeller mellom Norge og resten av Norden. Vi ser av figuren av nordiske land i gjennom hele måleperioden ligger tett sammen og høyere enn gjennomsnittet for de andre OECD-landene.

Oppsummering av trekk ved landene

Samlet sett kan vi si at det er få forhold når det gjelder trekk ved landene, som i seg selv skulle tilsi at Norge skiller seg vesentlig ut. Dermed framstår det fortsatt som et «puzzle» for hvorfor det henger slik sammen. Vi ser at nordmenn jevnt

15. Kilde: OECD Factbook 2009. Data hentet fra: http://www.oecd-ilibrary.org/education/tertiary-level-educational-attainment-for-age-group-25-64-2009_20755120-2009-table3

over oppgir de samme grunnene til at de ikke utfører frivillig arbeid som sine respektive naboer i Norden. Videre ser vi av den historiske utviklingen av frivillige lag og organisasjoner Norge skiller seg i liten grad fra resten av Norden. For de mer makrostrukturelle trekkene ved ser vi at det også her er lite som skiller Norge ut. Unntaket er at Norge har et vesentlig høyere økonomisk nivå (forstått som kjøpekraftsjustert BNP per innbygger) samt at graden av urbanisering er mindre sammenliknet med resten av de nordiske landene. Det er imidlertid vanskelig å knytte disse trekkene i et direkte årsaksforhold til forskjellene vi har observert i frivillig deltakelsesmønster.

Konklusjon

Norden er en region som er preget av likhet mellom landene. På mange områder finner vi store likhetstrekk. Dette ser vi for eksempel i utviklingen av politiske parti, økonomi og kulturelle forhold. Når vi studerer utviklingen av frivillige organisasjoner og frivillig deltakelse så finner vi en tilvarende lik utvikling over tid. Visst er det individuelle særtrekk ved landene, men det er likheten som preger det store bildet. Nivået på frivilligheten er noenlunde jevnt fordelt. Med en deltakelsesprosent på rundt 40 % befinner de nordiske landene seg helt klart i toppsjiktet sammenliknet med resten av Europa. Også når det gjelder hvilke organisasjonstyper en utfører frivillig arbeid for er det stor grad av likhet mellom de nordiske landene. Idrettslag, interesseorganisasjoner (f.eks. fagforeninger, miljøorganisasjoner, politiske parti o.l.) og kulturorganisasjoner er de som dominerer.

Når vi retter blikket mot deltakelsesmønsteret, altså hvem som deltar, tegnes et noe annerledes bilde. Her finner vi riktignok, i tråd med forventningene, at ressursvariabler, da spesielt utdanning, spiller en viktig positiv rolle i alle de nordiske landene. Men, vi finner også at de ulike bakgrunnsvariablene slår ut oftere for Norge, både når vi ser frivilligheten under ett og når vi ser på ulike organisasjonstyper, sammenliknet med de andre nordiske landene. Det er med andre ord en skjev fordeling av deltakelsesmønsteret i Norge enn resten av Norden. Ressurssterke nordmenn involverer seg i aktivt i frivillig arbeid i større grad enn ressurssterke dansker, svensker, finner og islendinger.

For å forklare hvorfor Norge skiller seg ut fra resten av Norden ser vi mellom annet på analyser av de som ikke utfører frivillig arbeid og hva de oppgir som viktigste grunn til ikke å delta. Her så vi at mangel på tid (tidsklemma) er viktigste grunn til at en ikke utfører frivillig arbeid i Norge. Likevel er det færre som oppgir mangel på tid i Norge sammenliknet med resten av de nordiske landene. En stor andel i Norge oppgir «Annet» eller «Vet ikke» som viktigste grunn til å

ikke utføre frivillig arbeid. Det er forholdvis få som oppgir manglende kjennskap til hvilken organisasjon en skal utføre frivillig arbeid for, og nesten ingen som oppgir økonomi som grunn til at en ikke har utført frivillig arbeid i Norge. Av de som oppgir manglende kjennskap ser vi at de befinner seg i en tidlig livsfase, og det kan derfor tenkes at organisasjoner skal nå mer målrettet ut mot denne gruppen hvis de skal involvere seg i sterkere grad enn i dag.

Andre mulige kilder til hvorfor Norge skiller seg ut, som rapporten har studert, er den historiske utviklingen av frivillig sektor, samt mer makrostrukturelle trekk ved landene. Det er lite eller ingenting ved den historiske utviklingen av frivillig organisasjoner i Norden, som skulle tilsi at Norge skulle skille seg ut med tanke på deltakelsesmønsteret. Det er også liten variasjon i mer makrostrukturelle trekk som landenes økonomi, utdanningsnivået i befolkningen og bosetningsmønsteret.

Basert på analysene i denne rapporten så framstår det fremdeles en del usikkerhet knyttet til hvorfor deltakelsesmønsteret for frivillig arbeid i Norge er skjevere fordelt sammenliknet med resten av Norden.

Ut av denne rapporten kan vi derfor avslutningsvis trekke fire lærdommer:

- Hvordan man studerer frivillighet og hvilke datakilder man bruker kan ha konsekvenser for hvilke svar man kommer fram til. Som vi har vist flere eksempler på i denne rapporten vil det i alle undersøkelser være en viss grad av usikkerhet knyttet til de tallene og fordelingene som forekommer. Ved å benytte seg av flere datasett vil en ha en mer helhetlig tilnærming til fenomenet som analyseres og dermed kunne korrigere eventuelle og høyst potensielle feilmålinger.
- Rapporten bekrefter tidligere forskning om at ressurser, da særlig utdanning, er svært viktige forklaringsfaktorer for individers deltakelse i organisasjonslivet.
- Vi ser gjennom analyser av flere tvernasjonale data fra ulike tidspunkt at det ser en sosialt sett skjevere fordeling av hvem som deltar i Norge sammenliknet med andre nordiske land.
- Det en viss usikkerhet med tanke på hvorfor det er slike forskjeller internt i Norden. Her er det med andre ord behov for mer forskning.

Litteratur

- Arnesen, Sveinung, Folkestad, Bjarte og Christensen, Dag Arne (2012) Sosial forankring og aktivt medlemskap i frivillige organisasjoner. I Enjolras, Bernard, Steen-Johnsen, Kari og Ødegård, Guro (red.) *Deltakelse i frivillige organisasjoner: forutsetninger og effekter*. Bergen Oslo, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Clarke, Harold D, Sanders, David, Stewart, Marianne og Whiteley, Paul (2004) *Political choice in Britain*.
- Cohen, Aaron, Vigoda, Eran og Samorly, Aliza (2001) Analysis of the Mediating Effect of Personal-Psychological Variables on the Relationship Between Socioeconomic Status and Political Participation: A Structural Equations Framework. *Political Psychology*, 22, 727–757.
- Enjolras, Bernard og Wollebæk, Dag (2010) *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering*. Oslo, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eriksson, K. (2007) Spelar adressen någon roll?: En studie av områdeeffekter på medborgares politiska deltagande. Umeå Universitet.
- Geiger, T. (1947) Demokratiet under debat. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 132–150.
- Groes, E. (1947) Statsmagten erhvervslivet og forbrugerne. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 1–17.
- Haberman, Ulla (2004) *Where money meets visions. Foundations in Europe: Denmark*. København: Institut for idræt, Københavns universitet.
- Haberman, Ulla og Ibsen, Bjarne (2006) *Kultur i lyst og nød – om det frivillige arbejde i amatørkulturen*. København: Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk universitet/Kulturministeriet.
- Hernes, G. (1978) *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*, Bergen, Universitetsforlaget.
- Hjemdal, O.K., Nilsen, S. og Seim, S. (1998) *Selvhjelp: kunsten å løfte seg etter håret*, Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Hrafnisdóttir, S. (2006) *The Icelandic Voluntary Sector: Development of Research*. I Matthies, A.-L.(ed.) *Nordic civic society organisations and the future of welfare services – A model for Europe?* Tema Nord 2006:517, 194–210.
- Jansson, T. (1985) *Adertonhundratalets associationer*, Uppsala: Historiska Institutionen ved Uppsala Universitet.
- Jónsson, G. (2001) *Agents and institutions in the creation of the Icelandic welfare states, 1880–1946*. I Christensen, H.R., Lundberg, U. og Petersen, K. (eds): *Frihed, lighed og tryghed. Velferdspolitik i Norden*. Aarhus: Jysk Selskab for Historie.
- Klausen, Kurt Klaudi og Selle, Per (1995) *Frivillig organisering i Norden*, [Oslo], TANO ; [København] : Jurist- og Økonomiforbundets Forl.

- Krag, J.O. og Gersmann, P. (1944) *Krigsøkonomi og efterkrigsproblemer*, København, Det danske forlag.
- Kuhnle, S. og Selle, P. (1990) *Meeting needs in a welfare state: Relations between government and voluntary organizations in Norway*. I Ware, A. og Goodin, E. (eds.): *Needs and Welfare*, London: Sage publications.
- Lindqvist, R. (1990) *Från folkrörelse til välfärdsbyråkrati: det svenska sjukförsäkringsystemets utveckling 1900–1990*, Lund, Arkiv.
- Martinussen, Willy (1978) *Fjerndemokratiet: sosial ulikhet, politiske ressurser og politisk medvirkning i Norge*, Oslo, Gyldendal.
- Midtbø, Tor (2007) *Regresjonsanalyse for samfunnsvitere: med eksempler i SPSS*, Oslo, Universitetsforl.
- Mitchell, Michael N. (2012) *Interpreting and visualizing regression models using Stata*, College Station, Tex., Stata.
- Oliver, J Eric (2001) *Democracy in suburbia*, Princeton University Press.
- Olsen, Johan P. og Sætren, Harald (1980) *Aksjoner og demokrati*, Bergen, Universitetsforlaget.
- Putnam, Robert D., Leonardi, Robert og Nanetti, Raffaella Y. (1993) *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*, Princeton, N.J., Princeton University Press.
- Ringdal, Kristen (2001) *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*, Bergen, Fagbokforl.
- Rokkan, S., Flora, P., Kuhnle, S. og Urwin, D. (1999) *State formation, nation-building, and mass politics in Europe, the theory of Stein Rokkan based on his collected works*, Oxford, New York, Oxford University Press.
- Rosenstone, Steven J. og Hansen, John Mark (1993) *Mobilization, participation, and democracy in America*, New York, Macmillan.
- Seip, A.-L. (1994) *Veiene til velferdsstaten: norsk sosialpolitikk 1920-75*, Oslo, Gyldendal.
- Siisiäinen, M. (1992) Social Movements, Voluntary Associations and Cycles of Protest in Finland 1905–1991. *Scandinavian Political Studies*, 15, 21–40.
- Sivesind, Karl Henrik (2007) *Frivillig sektor i Norge 1997–2004: frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi*, Oslo, Institutt for samfunnsforskning.
- Steen, S. (1958) *Tusen års norsk historie*, Oslo, J. W. Cappelens Forlag, 182–196.
- Stenius, H. (1987) *Frivillig – jämlikt – samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciel hänsyn till mass-organisationsprincipens genombrott*, Helsinki, Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Svedberg, Lars, von Essen, Johan og Jegermalm, Magnus (2010) *Svenskarnas ideella engagemang är större än någonsin – Insatser i och utanför föreningslivet*. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola.
- Togeb, Lise (2003) *Fra fremmedarbejdere til etniske minoriteter*, Århus, Aarhus Universitetsforlag.
- Verba, Sidney, Schlozman, Kay Lehman og Brady, Henry E. (1995) *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*, Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- Wollebæk, Dag og Sivesind, Karl Henrik (2010) *Fra folkebevegelse til filantropi?: frivillig innsats i Norge 1997–2009*, Oslo, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Appendiks A: resultattabeller for logistisk regresjon med frivillig deltakelse med ustandardiserte koeffisienter

Tabell 11. Logistisk regresjon av frivillig deltakelse etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra ESS 2002.

	Norge	Danmark	Sverige	Finland
Kjønn	-0,03 (0,097)	-0,17 (0,126)	-0,41*** (0,101)	0,16 (0,145)
Alder	0,05* (0,018)	-0,01 (0,005)	0,01 (0,017)	0,02 (0,026)
Alder*alder	-0,00** (0,000)	0,00 (0,000)	-0,00 (0,000)	-0,00 (0,000)
Utdanning	0,35** (0,112)	0,30* (0,137)	0,45*** (0,124)	0,42* (0,165)
Sivil status	0,32** (0,116)	0,09 (0,153)	0,22~ (0,120)	0,18 (0,177)
Barn	0,05 (0,112)	-0,05 (0,145)	0,15 (0,119)	0,08 (0,172)
Bosted	-0,29*** (0,075)	-0,17~ (0,097)	-0,31*** (0,082)	-0,17 (0,113)
Arbeidsledig	-0,56~ (0,304)	-0,79* (0,356)	-0,24 (0,278)	-0,39 (0,364)
Inntekt	0,04 (0,025)	0,03 (0,036)	-0,01 (0,032)	0,02 (0,044)
Fødested	0,13 (0,215)	-0,02 (0,286)	0,72*** (0,187)	0,08 (0,446)
Konstant	-1,66*** (0,504)	-0,57 (0,518)	-0,83~ (0,464)	-2,65*** (0,752)
N	1,942	1,289	1,864	1,784

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05, ~ p<0.10

Tabell 12. Logistisk regresjon av frivillig deltakelse etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EVS 2008.

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Island
Kjønn	-0,14 (0,135)	-0,04 (0,134)	-0,27~ (0,160)	-0,25~ (0,136)	0,20 (0,177)
Alder	0,07* (0,030)	0,01 (0,029)	0,03 (0,040)	0,03 (0,031)	0,08* (0,034)
Alder*alder	-0,00* (0,000)	-0,00 (0,000)	-0,00 (0,000)	-0,00 (0,000)	-0,00~ (0,000)
Utdanning	0,39** (0,143)	0,26~ (0,141)	0,25 (0,172)	0,19 (0,143)	0,43* (0,186)
Sivil status	0,56*** (0,169)	0,14 (0,167)	0,06 (0,188)	0,15 (0,159)	0,45~ (0,235)
Barn	0,23 (0,164)	-0,07 (0,163)	0,63** (0,199)	0,12 (0,166)	0,59** (0,217)
Bosted	-0,19* (0,096)	-0,13 (0,103)	-0,16 (0,123)	-0,06 (0,113)	N/A
Arbeidsledig	-0,01 (0,859)	-1,00 (0,648)	-0,36 (0,417)	-0,31 (0,345)	0,90* (0,438)
Inntekt	-0,02 (0,040)	0,09* (0,048)	-0,02 (0,049)	-0,01 (0,033)	0,04 (0,051)
Fødested	0,56* (0,259)	0,70* (0,314)	0,45~ (0,255)	-0,54 (0,722)	0,16 (0,417)
Konstant	-2,44*** (0,698)	-1,70* (0,720)	-1,78~ (0,942)	-0,88 (1,042)	-4,05*** (0,877)
N	994	1,020	803	947	671

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05, ~ p<0.10

Tabell 13. Logistisk regresjon av frivillig deltakelse etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Island
Kjønn	-0,084 (0,135)	-0,110 (0,127)	-0,095 (0,128)	-0,007 (0,131)	-0,219 (0,194)
Alder	0,015 (0,021)	0,046* (0,020)	-0,018 (0,022)	0,055** (0,021)	-0,063* (0,032)
Alder*alder	-0,000 (0,000)	-0,000* (0,000)	0,000 (0,000)	-0,001** (0,000)	0,001~ (0,000)
Utdanning	0,727*** (0,146)	0,235 (0,144)	0,457*** (0,134)	0,240~ (0,140)	0,437* (0,217)
Sivil status	0,294~ (0,152)	0,113 (0,138)	0,037 (0,140)	-0,007 (0,143)	0,357 (0,239)
Barn	0,057 (0,185)	0,173 (0,171)	0,321~ (0,184)	-0,481* (0,191)	0,111 (0,224)
Bosted	0,351*** (0,088)	-0,057 (0,082)	-0,250** (0,087)	-0,082 (0,098)	-0,126 (0,140)
Arbeidsledig	-0,378 (0,333)	-0,669* (0,289)	-0,299 (0,349)	-0,639* (0,311)	-0,871 (0,537)
Konstant	-1,761*** (0,512)	-1,171* (0,523)	0,567 (0,567)	-1,410** (0,521)	1,888** (0,723)
N	1,000	1,037	1,033	1,004	499

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05, ~ p<0.10

Appendiks B: resultattabeller for logistisk regresjon av barrierer for frivillig deltakelse

Tabell 14. Logistisk regresjon av de som oppgir manglende tid til ikke å delta etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Island
Kjønn	0,11 (0,187)	0,06 (0,195)	0,10 (0,212)	0,61** (0,191)	0,22 (0,345)
Alder	-0,00 (0,027)	0,00 (0,030)	0,07* (0,037)	-0,01 (0,030)	0,07 (0,062)
Alder*alder	-0,00 (0,000)	-0,00 (0,000)	-0,00** (0,000)	-0,00 (0,000)	-0,00 (0,001)
Utdanning	0,53** (0,197)	0,16 (0,211)	-0,14 (0,220)	0,34~ (0,199)	0,41 (0,405)
Sivil Status	0,62** (0,207)	0,34 (0,206)	0,42~ (0,229)	0,76*** (0,209)	0,49 (0,414)
Barn	0,80** (0,253)	1,20*** (0,298)	1,50*** (0,344)	0,46~ (0,269)	0,39 (0,408)
Bosted	0,18 (0,132)	-0,07 (0,127)	0,05 (0,149)	0,15 (0,141)	-0,47~ (0,270)
Arbeidsledig	-1,15* (0,477)	-1,17** (0,374)	-1,33* (0,580)	-0,70~ (0,362)	-1,15 (0,804)
Konstant	-0,89 (0,667)	0,93 (0,758)	-1,32 (0,920)	0,30 (0,687)	0,36 (1,324)
N	597	538	451	585	173

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05, ~ p<0.10

Tabell 15. Logistisk regresjon av de som oppgir motivasjon som grunn til ikke å delta, etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Island
Kjønn	-0,19 (0,183)	-0,83*** (0,210)	-0,32 (0,200)	-0,59** (0,188)	-1,11** (0,380)
Alder	0,02 (0,026)	0,03 (0,030)	0,01 (0,033)	0,01 (0,028)	-0,01 (0,062)
Alder*alder	-0,00 (0,000)	-0,00 (0,000)	-0,00 (0,000)	0,00 (0,000)	0,00 (0,001)
Utdanning	0,01 (0,195)	-0,16 (0,221)	-0,13 (0,206)	-0,14 (0,197)	0,26 (0,429)
Sivil Status	-0,21 (0,203)	-0,33 (0,220)	-0,38~ (0,213)	-0,76*** (0,203)	-0,91* (0,448)
Barn	-0,34 (0,274)	-1,01** (0,352)	-0,92** (0,317)	-0,29 (0,276)	0,35 (0,440)
Bosted	-0,15 (0,130)	0,05 (0,136)	0,05 (0,142)	-0,24~ (0,140)	0,10 (0,280)
Arbeidsledig	-0,43 (0,451)	0,99** (0,381)	0,77 (0,496)	0,62~ (0,359)	-0,26 (0,876)
Konstant	-0,75 (0,665)	-1,55~ (0,820)	-0,37 (0,859)	-0,16 (0,668)	-0,88 (1,444)
N	597	538	451	585	173

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05, ~ p<0.10

Tabell 16. Logistisk regresjon av de som oppgir annet/vet ikke som grunn til ikke å delta, etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Island
Kjønn	-0,03 (0,196)	0,58* (0,231)	0,13 (0,278)	-0,14 (0,211)	1,57~ (0,825)
Alder	0,02 (0,028)	0,06~ (0,038)	-0,13** (0,044)	-0,04 (0,033)	-0,01 (0,099)
Alder*alder	0,00 (0,000)	-0,00 (0,000)	0,00*** (0,000)	0,00* (0,000)	0,00 (0,001)
Utdanning	-0,66** (0,210)	0,16 (0,240)	0,14 (0,287)	-0,06 (0,220)	-0,14 (0,680)
Sivil status	-0,52* (0,214)	-0,42~ (0,236)	0,34 (0,304)	0,21 (0,229)	0,03 (0,724)
Barn	-0,91* (0,363)	-0,60 (0,409)	-0,39 (0,497)	-0,67~ (0,366)	-0,74 (0,886)
Bosted	-0,10 (0,138)	-0,06 (0,148)	0,03 (0,198)	-0,19 (0,156)	-0,14 (0,465)
Arbeidsledig	1,22** (0,395)	0,15 (0,462)	0,56 (0,667)	-0,16 (0,507)	0,85 (1,257)
Konstant	-1,24~ (0,724)	-4,07*** (1,113)	-0,14 (1,194)	-0,90 (0,837)	-4,01 (2,566)
N	597	538	451	585	173

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05, ~ p<0.10

Tabell 17. Logistisk regresjon av de som oppgir manglende kjennskap som grunn til ikke å delta, etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.¹⁶

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Island
Kjønn	0,34 (0,441)	0,11 (0,306)	0,23 (0,301)	-0,33 (0,362)	-0,07 (0,430)
Alder	-0,04** (0,014)	-0,01 (0,041)	-0,02* (0,010)	0,12~ (0,059)	-0,04 (0,071)
Alder*alder		0,00 (0,000)		-0,00* (0,001)	0,00 (0,001)
Utdanning	-0,32 (0,486)	-0,85** (0,324)	0,04 (0,312)	-0,56 (0,392)	-0,70 (0,517)
Sivil status	0,83 (0,508)	-0,05 (0,325)	-0,53~ (0,312)	-0,59 (0,397)	0,25 (0,522)
Barn	-0,38 (0,548)	-0,20 (0,400)	-0,59 (0,446)	0,23 (0,469)	-1,04* (0,523)
Bosted	-0,27 (0,307)	0,37~ (0,206)	-0,09 (0,209)	0,11 (0,273)	0,51 (0,342)
Arbeidsledig	0,81 (0,696)	-0,03 (0,568)	-0,41 (0,781)	0,34 (0,582)	0,63 (0,904)
Konstant	-1,38 (0,905)	-1,98~ (1,034)	-0,44 (0,705)	-4,44** (1,353)	-1,26 (1,567)
N	597	538	451	585	173

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05, ~ p<0.10

16. I analysene av de ulike modellene fant vi en lineær sammenheng mellom den avhengige variabelen «kjennskap» og alder for Norge og Sverige. Vi analyser derfor for disse landene modeller som ikke har kvadrert aldersvariabel (alder*alder).

Tabell 18. Logistisk regresjon av de som oppgir økonomi som grunn til ikke å delta, etter land. Ustandardiserte koeffisienter med standardfeil i parentes. Tall fra EB 2011.

	Norge	Danmark	Sverige	Finland	Island
Kjønn	0,06 (1,488)	0,45 (0,629)	-0,32 (0,604)	-0,18 (0,467)	1,45~ (0,800)
Alder	0,45 (0,424)	-0,07 (0,115)	0,01 (0,090)	0,18* (0,083)	0,05 (0,146)
Alder*alder	-0,00 (0,005)	-0,00 (0,001)	-0,00 (0,001)	-0,00* (0,001)	-0,00 (0,002)
Utdanning	-0,51 (1,481)	-0,63 (0,710)	-0,38 (0,649)	-0,18 (0,492)	0,62 (0,811)
Sivil status	-1,03 (1,573)	-0,91 (0,722)	-0,87 (0,657)	-1,07* (0,519)	1,50 (0,955)
Barn	1,11 (1,822)	-1,26 (0,818)	0,55 (0,758)	-0,38 (0,648)	-2,34* (1,043)
Bosted	0,75 (1,064)	0,57 (0,434)	0,08 (0,422)	0,10 (0,352)	-0,79 (0,510)
Arbeidsledig		1,54* (0,717)	0,61 (1,114)	0,49 (0,679)	1,62 (0,986)
Konstant	-16,10 (10,297)	-1,64 (2,034)	-3,03 (2,124)	-6,06** (1,883)	-2,19 (2,590)
N	565	538	451	585	173

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05, ~ p<0.10

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Rapport 2013:2

<i>Forfatter/Author</i> Sveinung Arnesen, Bjarne Folkestad og Steinar Gjerde
<i>Tittel/Title</i> Frivillig deltakelse i Norden – et komparativt perspektiv
<i>Sammendrag</i> Rapporten baserer seg på tidligere funn om at det er større forskjeller mellom Norge og andre nordiske land når det gjelder den sosiale fordelingen og deltakelsesmønsteret i frivillige organisasjoner. Basert på tre tverrnasjonale datasett fra tre ulike tidspunkt analyserer forskerne bak denne rapporten forholdet mellom ett sett av sosiale bakgrunnsvariabler og frivillig deltakelse i ulike organisasjoner i de nordiske landene. Fire hovedfunn: Rapporten bekrefter tidligere forskning om at ressurser, da særlig utdanning, er svært viktige forklaringsfaktorer for individers deltakelse i organisasjonslivet. Vi ser gjennom analyser av flere tverrnasjonale data fra ulike tidspunkt at det er en sosialt sett skjevare fordeling av hvem som deltar i Norge sammenliknet med andre nordiske land. Det finnes en viss usikkerhet med tanke på hvorfor det er slike forskjeller internt i Norden. Her er det med andre ord behov for mer forskning. En fjerde og viktig lærdom fra denne rapporten er av mer metodisk karakter: Hvordan man studerer frivillighet og hvilke datakilder man bruker kan ha store konsekvenser for hvilke svar man kommer fram til. Som vi har vist flere eksempler på i denne rapporten vil det i alle undersøkelser være en viss grad av usikkerhet knyttet til de tallene og fordelingene som forekommer. Ved å benytte seg av flere datasett vil en ha en mer «vektet» tilnærming til fenomenet som analyseres og dermed kunne korrigere eventuelle feilmålinger.
<i>Emneord</i> Frivillig deltakelse, sosiale ressurser, Norden
<i>Summary</i> This report examines the relationship between social background and voluntary participation in various organizations in the Nordic countries. Drawing on three different data from three different years, this report analyzes voluntary participation using advanced statistical techniques. The report confirms previous national studies that social resources, in particular educational background are crucial determinants in explaining individual voluntary participation in organizations. An interesting finding is that the participation pattern in Norway is more unevenly distributed, meaning that the more resourceful people are the more they participate, compared to the rest of the Nordic countries. Why this is the case remains a puzzle, and thus the report calls for further research into the question of why Norway differs from the rest of the Nordics.
<i>Index terms</i> Voluntary participation, social resources, Nordic countries

